

I Kongres pedagogów i psychologów szkolnych województwa śląskiego **„Rola, miejsce pedagoga i psychologa we współczesnej szkole”**

MATERIAŁY EDUKACYJNE

Patronat Honorowy:
Śląski Kurator Oświaty

Katowice, 6 czerwca 2007 r.

Regionalny Ośrodek Metodyczno-Edukacyjny *Metis* w Katowicach
Publiczna Placówka Samorządu Województwa Śląskiego
40-530 Katowice, ul. Drozdów 21 i 17
tel.: 032 209 53 12 lub 14, fax: 032 209 53 13, e-mail: metis@metis.pl
www.metis.pl

Spis treści

Magdalena Wieczorek, Jolanta Zwyrtek <i>Pedagog to nie rzemieślnik</i>	3
<i>Propozycja zadań pedagoga i psychologa szkolnego na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r.</i>	5
ks. dr Marek Dziewiecki <i>Pedagog na trzecie tysiąclecie</i>	11
dr Ewa Sokołowska <i>Wyzwania i realia roli pedagoga i psychologa</i>	13
Maciej Maciejewski <i>Psychologowie i pedagodzy szkolni jako sojusznicy w realizacji działań profilaktycznych, na przykładzie miasta Katowice</i>	14
dr Krzysztof Wojcieszek <i>Etyka pedagoga i psychologa szkolnego</i>	17
Danuta Hryniewicz <i>Sojusznicy w pracy pedagoga i psychologa szkolnego</i>	19
Ewa Podemska-Pniok <i>Rola pedagoga szkolnego w placówce integracyjnej</i>	24
Maria Bernad <i>Przykład systemowej organizacji pracy pedagogów i psychologów szkolnych na terenie gminy</i> ...	29
Irena Świerczyńska <i>Akademia Młodego Wychowawcy – dobra praktyka pracy z młodymi nauczycielami</i>	33
Lucyna Markowicz <i>Partnerstwo dorosłych – rodzice – nauczyciele – wobec problemów wychowawczych</i>	34
Jolanta Zwyrtek <i>Zespół Interdyscyplinarny – kompleksowe podejście do budowania środowiska wychowawczego</i> .	39
Agnieszka Kloc <i>Wolontariat w szkole</i>	43

I Kongres pedagogów i psychologów szkolnych województwa śląskiego Rola, miejsce pedagoga i psychologa we współczesnej szkole

Katowice, 6 czerwca 2007 r.

Program kongresu

9.00 – 9.05	Uroczyste rozpoczęcie konferencji Dyrektor ROM-E <i>Metis</i> w Katowicach
9.05 – 9.30	Rola i miejsce pedagoga i psychologa szkolnego we współczesnej szkole z perspektywy organu nadzorującego dr Marian Drosio, Śląski Kurator Oświaty
9.30 – 10.30	Pedagog na trzecie tysiąclecie ks. dr Marek Dziewiecki, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
10.30 – 11.15	Pedagog i psycholog w szkole – wizje i realia roli dr Ewa Sokołowska, Instytut Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego
11.15 – 11.45	Rola i miejsce pedagoga i psychologa szkolnego we współczesnej szkole z perspektywy organu prowadzącego Maciej Maciejewski, Wydział Edukacji w Katowicach
11.45 – 12.05	Przerwa
12.05 – 12.45	Etyka pracy zawodowej pedagoga i psychologa szkolnego dr Krzysztof Wojcieszek, autor krajowych programów profilaktycznych, redaktor naczelny „Świata Problemów”
12.45 – 13.30	Sojusznicy w pracy pedagoga i psychologa szkolnego Danuta Hryniewicz, Dyrektor Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Raciborzu
Prezentacja dobrej praktyki w pracy pedagoga i psychologa szkolnego Doradcy metodyczni przy ROM-E <i>Metis</i> w Katowicach	
13.30 – 13.45	Rola pedagoga szkolnego w placówce integracyjnej Ewa Podemska-Pniok - pedagog szkolny, Zespół Szkół Integracyjnych nr 1 w Katowicach
13.45 – 14.00	Przykład systemowej organizacji pracy pedagogów i psychologów szkolnych na terenie gminy Maria Bernad – doradca metodyczny pomocy psychologicznej i pedagogicznej w Katowicach
14.00 – 14.15	Przerwa
14.15 – 14.30	Akademia młodego nauczyciela – jako przykład dobrej praktyki Irena Świerczyńska - doradca metodyczny pedagogów szkolnych w Chorzowie
14.30 – 14.45	Partnerstwo dorosłych - rodzice – nauczyciele- wobec problemów wychowawczych Lucyna Markowicz – doradca metodyczny ds. pedagogów szkolnych wychowawców świetlic szkolnych i socjoterapeutycznych w Gliwicach
14.45 – 15.00	Zespół Interdyscyplinarny – kompleksowe podejście do budowania środowiska wychowawczego Jolanta Zwyrtek – konsultant ROM-E <i>Metis</i> w Katowicach
15.00 – 15.15	Wolontariat w szkole Agnieszka Kloc – pedagog szkolny, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1 w Jaworznie
15.15 – 15.45	Podsumowanie, dyskusja, wnioski

Magdalena Wieczorek
Jolanta Zwyrtek
ROM-E *Metis* w Katowicach

Pedagog to nie rzemieślnik

Pedagog to twórca

Pedagog to nie kuglarz

Pedagog to artysta

Twórca nigdy nie powiela sposobów działania

Twórca nigdy nie otwiera tym samym kluczem różnych osobowości

Ani tym bardziej nie czyni tego wytrychem

Twórca stara się odejść od utartych schematów.

M. ŚNIEŻYŃSKI
Barwy życia, Kraków 1998

W dniach 15-16 lutego 2007 w Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie odbył się I Kongres Pedagogów i Psychologów Szkolnych pod hasłem "Przejawy i źródła problemów wychowawczych w szkole i przedszkolu". Celem kongresu było określenie aktualnego stanu wychowania w polskich szkołach oraz ukazanie skutecznych metod działania pedagogów i psychologów szkolnych – jako tych przedstawicieli szkół i placówek oświatowych, którzy na co dzień muszą rozwiązywać wszystkie najtrudniejsze problemy wychowawcze.

Wśród ponad 400 uczestników byli kuratorzy oświaty, redaktorzy naczelni wydawnictw i czasopism oświatowych, przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz liczni nauczyciele pedagogicy i psychologowie.

Wykłady wygłosili: Joanna Mazur (Instytut Matki i Dziecka), która zaprezentowała międzynarodowe badania zachowań zdrowotnych młodzieży szkolnej jako źródło informacji o przemoc w szkołach. Ewa Sokołowska (Instytut Psychologii UW) zaprezentowała formy pracy z nauczycielem, uczniem i rodzicem w perspektywie poznawczo – behawioralnej. Natomiast Tomasz Wolańczyk (Akademia Medyczna, Warszawa) przedstawił możliwości diagnozy medycznej agresji dzieci i młodzieży.

W dyskusji panelowej wzięli udział m.in.: Krystyna Szumilas – przewodnicząca Sejmowej Komisji ds. Edukacji Nauki i Młodzieży, Stanisław Sławiński – podsekretarz stanu MEN, Włodzimierz Paszyński – wiceprezydent m. st. Warszawy odpowiedzialny m.in. za sprawę edukacji.

Uczestnicy kongresu wypracowali stanowisko, w którym czytamy m.in. *Wychowanie to dialog, bez etykietowania i wykluczania, to wspólne z młodzieżą poszukiwanie wartości, w imię których ustalamy reguły postępowania, wzajemne prawa i obowiązki. Z tego dopiero mogą wynikać sankcje za ich nieprzestrzeganie. (...) Jednostkowych przypadków nie wolno uogólniać na całe szkolnictwo. (...) Jest nas zdecydowanie za mało i w wielu szkołach dyrektorzy i inni nauczyciele nie potrafią wykorzystać naszych umiejętności.*

Drugi dzień Kongresu był poświęcony na zajęcia warsztatowe, które dotyczyły pracy z dzieckiem z problemami wychowawczymi: zaburzone zachowanie, mobbing, przemoc, agresja, wpływ mediów cyfrowych na zachowanie młodzieży.

Sadzimy, że kongres spełnił swoje cele. Wykłady, warsztaty, wypracowane stanowisko a także wzajemna wymiana doświadczeń uczestników konferencji, przyczynią się do pełniejszego spojrzenia na źródła problemów wychowawczych w szkole, które są narastającym problemem społecznym. Podczas kongresu nasunęły się nam następujące przemyślenia dotyczące przyczyn agresji i przemocy:

- agresja i przemoc są zjawiskiem towarzyszącym zawsze momentom krytycznym w okresie rozwoju dziecka i nastolatka, które znajduje się w nowej sytuacji szkolnej (zmiana etapów edukacyjnych), są wpisane w życiorys szkoły/placówki,
- nastąpiła zmiana oblicza agresji, z jawnej, bezpośredniej na ukrytą, dwuznaczną i wirtualną,

- przyczyną agresji jest brak wartości, autorytetów w życiu codziennym nastolatka, stawiania granic przez dorosłych,
- nastąpiła zmiana stylu wychowania zdefiniowanego podczas kongresu, jako „wahadłowy”, czyli z jednej strony brak konsekwencji, jakichkolwiek norm ze strony dorosłych, przyzwolenie na wszystko, a drugiej strony autorytarny styl wychowania,
- osłabienie więzi w rodzinie, relacji rówieśniczych.

A zatem:

Szkoła z pedagogiem czy bez.....?

Pedagog szkolny to stanowisko nauczyciela powołanego do sprawowania opieki wychowawczej nad młodzieżą w szkole i poza szkołą oraz do koordynowania współpracy z domem. W Polsce zostało wprowadzone w 1975 roku. Do szczegółowych zadań pedagoga szkolnego należy między innymi: dokonywanie okresowej oceny sytuacji wychowawczej w szkole, udzielanie uczniom pomocy w wyborze kierunku dalszej nauki i zawodu, udzielanie rodzicom porad wychowawczych, pomoc nauczycielom w rozwiązywaniu trudności wychowawczych, organizowanie pomocy w likwidowaniu niepowodzeń szkolnych oraz zaburzeń rozwojowych, organizowanie opieki nad dziećmi zaniechanymi i opuszczonymi. Zmiany zachodzące we współczesnej szkole oraz obecna sytuacja społeczno-ekonomiczna kraju wymagają od pedagoga nowych kompetencji i spowodowały zmianę roli pedagoga szkolnego, zarówno w jakościowym, jak i ilościowym aspekcie świadczonych usług. Pedagog musi spełniać jednocześnie wiele ról: być wychowawcą, opiekunem, edukatorem, diagnostą, terapeutą i animatorem w jednej osobie. Ma do spełnienia wiele zadań: zadania ogólnowychowawcze, indywidualną opiekę pedagogiczno-psychologiczną, pracę korekcyjno-wyrównawczą, profilaktykę wychowawczą oraz pomoc materialną.

Jakiego pedagoga potrzebuje współczesna szkoła?

Na pewno nie urzędnika, lecz osoby aktywnej. Dobrym pedagogiem może być ten, kto jest otwarty na drugiego człowieka oraz gotowy do ciągłej pracy nad sobą. Jeśli dodamy do tego wiedzę psychologiczno-pedagogiczną (szczególnie cenna jest znajomość psychologii rozwojowej) oraz umiejętności praktyczne nabyte w trakcie studiów i rozmaitych kursów dokształcających, możemy być pewni, że taki pedagog będzie fachowym wsparciem dla dyrektora, wychowawców, uczniów. Dlaczego tak ważna jest otwartość? Bo człowiek (bez względu na wiek) otwiera się tylko przed takim słuchaczem, który jest otwarty na niego. Z kolei bez ustawicznego doskonalenia się, poszukiwania nowych, skuteczniejszych metod i niestosowanych dotąd rozwiązań pedagog nie nadąży za rzeczywistością, która wciąż się zmienia. Takich pedagogów chcieliby mieć w swoich szkołach dyrektorzy i nauczyciele. Ich wymagania i oczekiwania względem pedagogów są coraz większe, tak jak i potrzeby szkoły.

W wyniku refleksji nad niewystarczalnością dotychczasowych form działania pedagoga w obliczu takich złożonych zadań, jak: przejście od działalności naprawczej do zapobiegania - prewencji i promocji, animacji w środowisku, stałego monitorowanie przebiegu rozwoju dzieci w szkole, pracy nie tylko z dziećmi, ale także z dorosłymi (nauczycielami i rodzicami) powstał pomysł określenia na nowo miejsca i roli pedagoga w szkole. Spotykamy się podczas I Kongresu pedagogów i psychologów szkolnych województwa śląskiego, aby przedyskutować rolę i zadania pedagoga i psychologa szkolnego we współczesnej szkole. Aby wymienić się doświadczeniami i refleksjami nad ich pozycją zawodową. Podczas kongresu doradcy metodyczni przy ROM-E *Metis* w Katowicach zaprezentują przykłady dobrej praktyki w pracy pedagoga i psychologa szkolnego.

**Propozycja zadań pedagoga i psychologa szkolnego
na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu
z dnia 7 stycznia 2003 r.**

*w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej
w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach.*

(Dz.U. z 2003r. Nr 11, poz. 114)

I. WPROWADZENIE.

Wprowadzane zmiany w systemie oświaty nie tylko stawiają przed pedagogami i psychologami szkolnymi nowe zadania, ale stwarzają również nowe możliwości działań, zaspokajających potrzeby danego środowiska szkolnego.

Niedookreślenie, brak czytelności w zakresie obszarów działań pedagoga lub psychologa szkolnego w schemacie funkcjonowania szkoły może mieć dwojaki skutek:

- pedagog lub psycholog szkolny nie będzie w pełni wykorzystywał swoich możliwości i umiejętności zawodowych,
- pedagog lub psycholog szkolny będzie obciążany zadaniami, które nie są zgodne z jego kwalifikacjami, kompetencjami bądź których realizacja będzie utrudniała mu wypełnianie jego podstawowych zadań zawodowych.

Zarówno jedno jak i drugie spowoduje, że pedagog lub psycholog szkolny nie będzie spełniał oczekiwań uczniów, rodziców i nauczycieli.

Dlatego też stworzenie opracowania prezentującego szerokie spektrum możliwości działań pedagoga i psychologa szkolnego stanowi odpowiedź na potrzeby środowiska pedagogów i psychologów szkolnych. Zaproponowany poniżej zakres zadań został opracowany przez doradców metodycznych ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej i wychowania z terenu województwa śląskiego, współpracujących z ROM-E *Metis* w Katowicach.

W niniejszym opracowaniu uwzględniono specyfikę pracy pedagogów i psychologów szkolnych, której istotnym aspektem jest dyspozycyjność w rozwiązywaniu szerokiego spektrum zagadnień i problemów wychowawczych w kontaktach z uczniami, nauczycielami i rodzicami.

Przedmiotowy projekt określa wprawdzie zadania pedagogów i psychologów szkolnych, nie precyzuje natomiast - niezbędnych do realizacji tych zadań - warunków pracy pedagoga i psychologa szkolnego. Jako niezbędne minimum określa się udostępnienie pedagogowi lub psychologowi miejsca pracy zapewniającego indywidualny, przyjazny i bezpieczny kontakt z uczniem lub rodzicem oraz zapewnienie odpowiedniego warsztatu pracy wyposażonego w potrzebne pomoce dydaktyczno-terapeutyczne.

II. ZADANIA PEDAGOGA SZKOLNEGO.

1. Rozpoznawanie indywidualnych potrzeb uczniów oraz analizowanie przyczyn niepowodzeń szkolnych:

- 1.1 Wstępna diagnoza trudności w uczeniu się.
- 1.2 Analiza sytuacji szkolnej lub klasowej (samodzielnie lub we współpracy ze specjalistą):
 - 1) Dobór pomiaru,
 - 2) Przeprowadzenie badań,
 - 3) Opracowanie sprawozdania z analizy sytuacji wychowawczej szkoły.
- 1.3 Opracowanie projektu zmian w oparciu o sprawozdania z analizy sytuacji wychowawczej szkoły.
- 1.4 Rozpoznawanie problemu ucznia:
 - 1) Rozmowy indywidualne z uczniem,
 - 2) Rozmowy indywidualne z nauczycielami,
 - 3) Kontakty z rodzicami (prawnymi opiekunami) ucznia na terenie szkoły,
 - 4) Kontakty z instytucjami wspierającymi pracę szkoły w zakresie potrzeb danego problemu,
 - 5) Poradnictwo psychoedukacyjne, zdrowotne i prawne.
- 1.5 Diagnoza środowiska wychowawczego ucznia we współpracy z instytucjami wspierającymi pracę szkoły:

- 1) Opracowanie narzędzi,
 - 2) Wykorzystanie metod i narzędzi adekwatnych do problemu,
 - 3) Wizyty w domu z wychowawcą klasy w sytuacjach koniecznych.
- 1.6 Monitorowanie realizacji obowiązku szkolnego i absencji szkolnej uczniów:
- 1) Analiza dokumentów szkolnych,
 - 2) Zbieranie informacji w tym zakresie od wychowawców klas,
 - 3) Praca indywidualna z uczniem wagarującym, we współpracy z:
 - a) rodziną,
 - b) nauczycielami,
 - c) instytucjami.

2. Określanie form i sposobów udzielania uczniom, w tym uczniom z wybitnymi uzdolnieniami, pomocy psychologiczno- pedagogicznej, odpowiednio do rozpoznanych potrzeb:

- 2.1 Koordynowanie działań w zakresie zajęć specjalistycznych:
- 1) dydaktyczno- wyrównawczych,
 - 2) korekcyjno- kompensacyjnych,
 - 3) logopedycznych,
 - 4) socjoterapeutycznych,
 - 5) innych o charakterze terapeutycznym.
- 2.2 Organizowanie różnych form pomocy pedagogicznej:
- 1) Rozmowy indywidualne wspomagające rozwiązanie problemu,
 - 2) Zajęcia indywidualne i grupowe,
 - 3) Zajęcia o charakterze socjoterapeutycznym dla zespołów klasowych:
 - a) zajęcia profilaktyczne (prowadzone przez pedagoga lub zaproszonych specjalistów),
 - b) realizacja lub koordynacja gotowych programów profilaktycznych adaptowanych dla potrzeb środowiska.
- 2.3 Doraźna współpraca z instytucjami działającymi na rzecz dziecka i rodziny.
- 2.4 Stała współpraca z instytucjami:
- 1) Poradnia Psychologiczno- Pedagogiczna,
 - 2) Poradnie specjalistyczne,
 - 3) Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
 - 4) Sąd Rodzinny
 - 5) Policja
 - 6) Inne specyficzne dla środowiska i sytuacji.

3. Organizowanie i prowadzenie różnych form pomocy psychologiczno- pedagogicznej dla uczniów, rodziców i nauczycieli:

- 3.1 Współpraca z doradcą metodycznym:
- 1) Udział w spotkaniach, konferencjach metodycznych,
 - 2) Udział w różnych formach doskonalenia warsztatu i jakości pracy,
 - 3) Udział w spotkaniach grup wsparcia pedagogów i psychologów szkolnych.
- 3.2 Zgłaszanie wskazanej tematyki, współpraca z instytucjami kompetentnymi w danym obszarze lub prowadzenie szkoleniowych rad pedagogicznych.
- 3.3 Dodatkowe doskonalenie zawodowe (w ramach podejmowanych zadań z własnej inicjatywy – własne opracowania, raporty, publikacje, scenariusze zajęć, ankiety i inne)
- 3.4 Prowadzenie zajęć specjalistycznych w zależności od posiadanych kwalifikacji.
- 3.5 Współpraca z wychowawcą klasy:
- 1) w zakresie organizowania zespołów samopomocowych,
 - 2) specyficznych dla danego problemu sposobów rozwiązań.
- 3.6 Pomoc nauczycielom dydaktykom w dostosowaniu metod i form pracy z uczniem:
- 1) Z dostosowanymi wymaganiami edukacyjnymi na podstawie opinii lub orzeczenia, w tym z nauczaniem indywidualnym.
 - 2) Z parcjalnymi deficytami rozwojowymi,

- 3) Indywidualnym tokiem nauczania lub programem nauczania,
- 3.7 Prowadzenie zajęć wychowawczych w klasie:
 - 1) Zgodnych z programem wychowawczym szkoły,
 - 2) Działania interwencyjne.
- 3.8 Współpraca z rodzicami uczniów:
 - 1) Rozmowy z rodzicami (prawnymi opiekunami) na terenie szkoły,
 - 2) Poradnictwo wychowawcze,
 - 3) Wizyty w domu ucznia z wychowawcą klasy w sytuacjach koniecznych.

4. Podejmowanie działań wychowawczych i profilaktycznych wynikających z programu wychowawczego szkoły i programu profilaktyki, o których mowa w odrębnych przepisach, w stosunku do uczniów, z udziałem rodziców i nauczycieli:

- 4.1 Psychoedukacja rodziców w ramach spotkań klasowych, wywiadówek itp. (prowadzenie lub koordynacja).
- 4.2 Koordynacja zadań wychowawczych.
 - 1) Opracowanie narzędzia badawczego.
 - 2) Prowadzenie zajęć problemowych:
 - a) Profilaktycznych,
 - b) Z zakresu preorientacji zawodowej.
- 4.3 Wspieranie rodziców w rozwiązywaniu sytuacji trudnych wychowawczo.
- 4.4 Monitorowanie zachowań ucznia w środowisku szkolnym i okołoszkolnym:
 - 1) Analiza informacji o zachowaniu ucznia:
 - a) ze środowiska szkolnego,
 - b) spoza środowiska szkolnego.
- 4.5 Opracowanie programów działań profilaktycznych dla potrzeb konkretnego odbiorcy (indywidualnego lub grupowego).
- 4.6 Praca w środowisku wokółszkolnym ucznia (kluby, koła zainteresowań itp.).
- 4.7 Tworzenie "banku danych" na rzecz podopiecznych.
- 4.8 Wczesna interwencja w przypadku wystąpienia problemów wychowawczych w jakiegokolwiek formie:
 - 1) Indywidualna z uczniem,
 - 2) Grupowa lub w zespole klasowym,
 - 3) We współpracy z rodziną,
 - 4) Współpraca z wychowawcą, zespołem wychowawczym i nauczycielskim,
 - 5) Współpraca z instytucjami wspierającymi pracę szkoły.
- 4.9 Prowadzenie działań interwencyjno- naprawczych:
 - 1) Kierowanie uczniów i rodziców do instytucji specjalistycznych:
 - a) informacja o problemie,
 - b) zebranie oferty form pomocy,
 - c) wsparcie wychowawcze.
 - 2) Koordynacja działań wychowawczych:
 - a) przekazywanie informacji i opinii dla potrzeb instytucji wspierających pracę wychowawczą rodziny i szkoły.
 - 3) Współpraca z kuratorami sądowymi, inspektorami Policji ds. nieletnich.

5. Wspieranie działań wychowawczych i opiekuńczych nauczycieli, wynikających z programu wychowawczego szkoły i programu profilaktyki, o których mowa w odrębnych przepisach:

- 5.1 Wyjazdy integracyjne – organizacja, koordynacja, współudział.
- 5.2 Współtworzenie i współpraca w realizacji programów wychowawczych.
- 5.3 Koordynacja oddziaływań profilaktycznych.
- 5.4 Współpraca z kuratorami.
- 5.5 Udostępnianie scenariuszy zajęć wychowawczych dla wychowawców.

- 5.6 Opracowanie i prowadzenie zajęć tematycznych na zamówienie uczniów, wychowawców, nauczycieli lub rodziców.
- 5.7 Wspieranie oddziaływań wychowawczych środowiska:
 - 1) Analiza przypadku - rozpoznawanie przyczyn zaburzeń w zachowaniu,
 - 2) Udzielanie wsparcia rodzicom lub opiekunom:
 - a) informacja o problemie,
 - b) pomoc w doborze działań o charakterze wychowawczym

III. ZADANIA PSYCHOLOGA SZKOLNEGO.

1. Prowadzenie badań i działań diagnostycznych dotyczących uczniów, w tym diagnozowanie potencjalnych możliwości oraz wspieranie mocnych stron ucznia:

- 1.1 Udzielanie pomocy uczniom mającym trudności w nauce:
 - 1) Wstępne rozpoznawanie przyczyn trudności w nauce.
 - 2) Prowadzenie poradnictwa w zakresie pomocy uczniom i rodzicom.
 - 3) Przekazywanie wychowawcom wskazań do pracy z uczniami.
- 1.2 Udzielanie pomocy uczniom sprawiającym trudności wychowawcze:
 - 1) Wstępne rozpoznawanie przyczyn zaburzeń zachowania i trudności wychowawczych.
 - 2) Monitorowanie funkcjonowania uczniów na terenie szkoły.
 - 3) Udzielanie rodzicom i nauczycielom porad wychowawczych.
- 1.3 Ukierunkowywanie metod i form pracy z uczniem zdolnym:
 - 1) Konsultacje z wychowawcami klas i nauczycielami.
 - 2) Poradnictwo dla rodziców.
 - 3) Wspieranie funkcjonowania szkolnego ucznia, w tym uwzględnienie dostosowania wymagań edukacyjnych.

2. W zakresie diagnozowania sytuacji wychowawczych w celu wspierania rozwoju ucznia, określenia odpowiednich form pomocy psychologiczno- pedagogicznej, w tym działań profilaktycznych, mediacyjnych i interwencyjnych wobec uczniów, rodziców i nauczycieli:

- 2.1 Dokonywanie okresowej analizy sytuacji wychowawczej szkoły:
 - 1) Przygotowanie opracowań zawierających analizę sytuacji wychowawczej w szkole za rok szkolny.
- 2.2 Prowadzenie ewidencji uczniów zagrożonych i niedostosowanych społecznie:
 - 1) Kontakt z wychowawcami klas.
 - 2) Utrzymywanie kontaktu z rodzicami uczniów.
 - 3) Sporządzenie wykazu uczniów zagrożonych i niedostosowanych społecznie po I semestrze.
- 2.3 Współtworzenie programów szkolnych – Wychowawczego, Profilaktyki, innych.
 - 1) Kierowanie pracami zespołu zgodnie z decyzją dyrektora szkoły,
 - 2) Wspomaganie wychowawców w realizacji zadań oraz programów profilaktyczno - wychowawczych i psychoedukacyjnych.
- 2.4 Współpraca z zespołem ds. Programu Profilaktyki Szkolnej:
 - 1) Konsultowanie działań planowanych w ramach Programu Profilaktyki Szkolnej.
- 2.5 Udział w konstruowaniu Programu Wychowawczego Szkoły, współpracowanie Planu Wychowawczego Szkoły.
- 2.6 Opracowanie lub modyfikacja procedur postępowania interwencyjnego.
 - 1) Działania informacyjne wobec RP,
 - 2) Współpraca z RP w zakresie przestrzegania procedur.
- 2.7 Przeciwdziałanie patologii społecznej i profilaktyka uzależnień.
 - 1) Współpraca z Pełnomocnikiem ds. Rozwiązywania Problemów Uzależnień w zakresie realizacji działań profilaktycznych na terenie szkoły.
 - 2) Koordynowanie na terenie szkoły działań związanych z Kampaniami profilaktycznymi.
 - 3) Współpraca z Policją.
 - 4) Współpraca ze Strażą Miejską.

3. W zakresie organizowania i prowadzenia różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów, rodziców i nauczycieli.

- 3.1 Udzielanie pomocy uczniom mającym trudności w nauce lub sprawiającym trudności wychowawcze:
 - 1) Wstępne rozpoznawanie przyczyn trudności.
 - 2) Kierowanie do badań w odpowiedniej placówce specjalistycznej wraz z opinią wychowawcy lub prowadzenie badań na terenie szkoły.
 - 3) Monitorowanie funkcjonowania uczniów na terenie szkoły.
 - 4) Udzielanie rodzicom porad wychowawczych.
- 3.2 Udzielanie na terenie szkoły pomocy psychologicznej wobec uczniów wymagających szczególnej opieki i pomocy wychowawczej:
 - 1) Udzielanie pomocy uczniom mającym trudności w kontaktach społecznych i rodzinnych.
 - 2) Konsultacje z wychowawcami klas.
 - 3) Zakładanie „Kart pomocy psychologiczno-pedagogicznej”, uzgadnianie podejmowanych działań wychowawczych.
 - 4) Prowadzenie indywidualnej lub grupowej terapii z uczniami.
 - 5) Prowadzenie zajęć terapeutycznych dla uczniów z dysleksją rozwojową.
 - 6) Konsultacje z rodzicami, udzielanie porad rodzicom.
 - 7) Prowadzenie w razie potrzeby różnego typu zajęć wspomagających pracę wychowawczą w zespole.
 - 8) Zapewnienie uczniom pomocy, stosownie do trudności, w odpowiedniej placówce specjalistycznej.
- 3.3 Opieka nad rodzinami zastępczymi.
 - 1) Stały kontakt z wychowawcami klas uczniów znajdujących się w rodzinach zastępczych.
 - 2) Kontakt z opiekunami prawnymi uczniów.

4. W zakresie minimalizowania skutków zaburzeń rozwojowych, zapobieganie zaburzeniom zachowania oraz inicjowanie różnych form pomocy wychowawczej w środowisku szkolnym i pozaszkolnym ucznia.

- 4.1 Prowadzenie działań związanych z realizacją programów profilaktycznych, prewencyjnych i psychoedukacyjnych na terenie szkoły. wynikających z realizacji i programu.
- 4.2 Przeciwdziałanie skrajnym formom niedostosowania społecznego.
 - 1) Indywidualne rozmowy z uczniami.
 - 2) Konsultacje z rodzicami.
 - 3) Współpraca z Sądem, Policją oraz MOPS-em.
- 4.3 Współpraca w zakresie organizacji pomocy uczniom z wadami wymowy.
 - 1) Konsultowanie ze specjalistami uczniów z kl. I z wadami wymowy.
 - 2) Kierowanie do pomocy logopedycznej.
- 4.4 Udzielanie pomocy uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i dostosowaniem wymagań edukacyjnych.
 - 1) Konsultowanie z wychowawcami klas i nauczycielami uczącymi zaleceń do pracy z uczniami.
 - 2) Organizacja spotkań ze specjalistami.
 - 3) Współpraca z rodzicami uczniów.
- 4.5 Podjęcie próby zagospodarowania uczniom czasu wolnego od nauki (zwłaszcza uczniom pochodzącym z rodzin patologicznych).
- 4.6 Opieka nad dziećmi wymagającymi indywidualnego nauczania, pomocy w formie zajęć specjalistycznych.
 - 1) Konsultowanie z pedagogiem szkolnym, rodzicami uczniów wniosków do Poradni Psychologiczno- Pedagogicznej lub innych specjalistycznych.

- 2) Współpraca w zakresie koordynacji realizacji nauczania indywidualnego oraz zajęć specjalistycznych na terenie szkoły.

5. W zakresie wspierania wychowawców klas oraz zespołów wychowawczych i innych zespołów problemowo- zadaniowych w działaniach wynikających z programu wychowawczego szkoły i programu profilaktyki szkolnej:

5.1 Prowadzenie prac zespołu wychowawczego.

- 1) Analiza sytuacji wychowawczej w klasach
- 2) Przewodniczenie pracom zespołu wychowawczego, organizowanie spotkań zespołu w sytuacjach problemowych wychowawczo.

5.2 Wspieranie wychowawców klas i nauczycieli w rozwiązywaniu bieżących problemów.

- 1) Bieżąca konsultacja problemów wychowawczych.
- 2) Prowadzenie działań o charakterze interwencyjnym.

Pedagog i psycholog szkolny dokumentują swoją pracę w „Dzienniku pracy pedagoga (psychologa) szkolnego”.

Do dokumentacji pedagoga (psychologa) szkolnego należą także teczki (karty) indywidualne uczniów.

Pedagog na trzecie tysiąclecie

Wstęp

Większość rodziców i nauczycieli niepokoi to, co dzieje się obecnie ze znaczną częścią dzieci i młodzieży. Rośnie liczba wychowanków uzależnionych od substancji psychotropowych, przeżywających niepowodzenia szkolne, stosujących agresję i przemoc, wchodzących w grupy przestępcze, popadających w depresję i stany samobójcze. Głównym źródłem obecnego kryzysu wychowania jest ideologizacja pedagogiki. Dominujące systemy pedagogiczne opierają się bowiem na ideologicznych fikcjach, a nie na empirycznych obserwacjach. Największą słabością współczesnej pedagogiki jest założenie, że człowiek może rozwijać się i dojrzałe funkcjonować w oderwaniu od prawdy, miłości, czujności i dyscypliny a także w oderwaniu od trwałych więzi, chronionych solidnymi wartościami. Z tego założenia wynika mit o istnieniu łatwego szczęścia, osiągniętego spontanicznie, „na luzie”, bez wysiłku i odpowiedzialności.

Niniejsza analiza ukazuje **antropologiczne podstawy** wychowania oraz podstawowe **kompetencje wychowawcy** na miarę wyzwań trzeciego tysiąclecia.

1. Antropologiczne podstawy pedagogiki realistycznej

Aby powrócić do mądrego wychowania, trzeba rozumieć, kim jest wychowanek. Nie można przecież udzielać pomocy wychowawczej komuś, kogo nie rozumiemy. Pierwszym zadaniem pedagogów jest zatem powrót do całościowego oraz realistycznego rozumienia wychowanka. Wychowanek to ktoś wielki (może nauczyć się myśleć, kochać i pracować, a jednocześnie to ktoś zagrożony przez niedojrzałych ludzi i przez samego siebie. Z kolei całościowe rozumienie wychowanka oznacza, że w wychowaniu formujemy wszystkie sfery człowieczeństwa: cielesną, płciową, seksualną, intelektualną, emocjonalną, moralną, duchową, religijną, społeczną, a także sferę wartości i wolności.

Kompetentny wychowawca nie tylko rozumie wychowanka realistycznie i całościowo, ale też potrafi wypełnić podstawowe formy oddziaływania pedagogicznego: wychowanie, profilaktyka, interwencja kryzysowa i terapia.

2. Kompetencje współczesnego pedagoga

Pierwszą kompetencją jest **zdolność wychowywania**, czyli umiejętność fascynowania wychowanka dorastaniem do mądrości, miłości i pracowitości. Kompetentny wychowawca kieruje się mentalnością zwycięzcy, czyli ma odwagę proponować wychowankowi **wyłącznie** optymalną drogę rozwoju, a zatem dorastanie do miłości, prawdy, wolności i odpowiedzialności.

Drugą kompetencją wychowawcy jest **integralna profilaktyka** zachowań problematycznych. Niestety wielu wychowawców nadal liczy na to, że wychowankowie zajmą dojrzałą postawę wobec nikotyny, alkoholu czy narkotyków, mimo że nie nauczymy ich zajęcia równie dojrzałej postawy wobec ciała, seksualności czy więzi międzyludzkich. Profilaktyka realistyczna to pomaganie wychowankom, by rozwijali pozytywne umiejętności życiowe i by kierowali się mądrą hierarchią wartości we wszystkich dziedzinach.

Trzecią kompetencją wychowawcy jest **trafne interweniowanie w sytuacjach kryzysowych**. Zwykle interwencje kryzysowe są spóźnione lub nieskuteczne ze względu na „poprawność” polityczną. Pedagodzy są szantażowani sloganami o „tolerancji” czy o „niskiej szkodliwości społecznej” zaburzonych zachowań wychowanka. W konsekwencji uczniowie łamiący regulamin szkoły czują się bezkarni, a to przyspiesza proces demoralizacji i pogłębia degradację naszych szkół jako środowisk wychowawczych. W obliczu takich zachowań wychowanków, jak sięganie po alkohol, papierosy czy narkotyk, agresja i przemoc, kradzieże i rozboje, ewidentne lekceważenie obowiązków szkolnych czy drastyczne łamanie innych punktów w regulaminie szkoły pedagog powinien egzekwować naturalne konsekwencje takich zachowań oraz współpracować z rodzicami i odpowiednimi instytucjami, łącznie z kuratorium i policją. W sytuacjach skrajnych pozostaje ostateczna sankcja, jaką jest usunięcie ze szkoły. Interwencje kryzysowe powinny uwzględniać

zasadę, że ochrona ofiar przemocy czy demoralizacji ma pierwszeństwo przed udzielaniem pedagogicznej pomocy sprawcom przemocy czy demoralizacji.

Czwartą kompetencją pedagoga jest **trafne interweniowanie w sytuacjach, gdy wychowanek potrzebuje terapii**. Chodzi tu np. o tych wychowanków, którzy popadli w uzależnienia chemiczne albo w głębokie stany depresyjne. Organizowanie i podjęcie terapii nie należy do zadań nauczycieli, ani szkoły. Zadaniem pedagoga jest wstępna diagnoza i wyszukanie takich osób i instytucji, które są w stanie udzielić wychowankowi optymalnej pomocy, a także motywowanie wychowanka i jego rodziców do podjęcia trudu terapii.

3. Pedagog: towarzysz drogi a nie jedynie drogowskaz

Dojrzałe i skuteczne oddziaływanie pedagogiczne w wymienionych powyżej formach (wychowanie, profilaktyka, interwencja kryzysowa, terapia) **zależy od osoby wychowawcy** w większym stopniu niż od jego teoretycznych umiejętności czy programów, do których się odwołuje. **To człowiek, a nie program formuje drugiego człowieka**. Taki człowiek – rodzic, nauczyciel, ksiądz, katecheta, pedagog, psycholog, krewny, przyjaciel - powinien dysponować wieloma pozytywnymi cechami i kompetencjami, a najważniejsze z tych cech to: realista, personalista, człowiek o pedagogicznej mentalności zwycięzcy oraz świadek.

Wychowawca na trzecie tysiąclecie to najpierw **realista**, odporny na „poprawne” politycznie ideologie. Taki wychowawca rozumie realistycznie cele (uczenie dojrzałej sztuki życia we wszystkich dziedzinach) oraz metody wychowania (fascynowanie rozwojem, demaskowanie zagrożeń oraz egzekwowanie konsekwencji – pozytywnych lub negatywnych zachowań wychowanka).

Dojrzały pedagog to **personalista**, który rozumie, że wychowanek jest osobą, czyli kimś zdolnym do życia w świadomości, wolności i miłości. Kryterium dojrzałości wychowanka nie może być ani socjalizacja, ani egoistyczna indywidualizacja, lecz personalizacja, czyli stawanie się zintegrowaną osobą, zdolną do dojrzałego funkcjonowania w życiu osobistym, rodzinnym, zawodowym i społecznym.

Dojrzały pedagog kieruje się **wychowawczą mentalnością zwycięzcy** i dlatego fascynuje dzieci i młodzież perspektywą życia w miłości, prawdzie, wolności, radości i świętości. W konsekwencji ułatwia im postawienie pytania o to, co dobrego warto czynić. To wyjątkowo ważne w cywilizacji, która jest tchórzliwa w proponowaniu ideałów.

Zakończenie

W każdej placówce wychowawczej warto umieścić napis: *„Jeśli w jakiejś glebie, a nie w żadnej innej, pomarańcze zapuszczają głębokie korzenie i wydają obfite owoce, to tamten teren jest prawdziwy dla pomarańczy. Jeśli określona religia, kultura, hierarchia wartości czy forma aktywności, a nie coś innego sprawia, że w człowieku rodzi się coś wielkiego, przekraczającego jego własne granice, to znaczy, że ta religia, kultura, hierarchia wartości czy forma aktywności stanowi prawdę o człowieku”* (A.de Saint-Exupery, Ziemia, planeta ludzi, PIW, Warszawa 1993, s.106). Im więcej będziemy mieli rodziców i pedagogów, którzy opierają wychowanie na przedstawionych powyżej zasadach, tym więcej będzie wśród młodych ludzi mądrych, dobrych i szczęśliwych.

Notka o autorze

ks. Marek Dziewiecki, jest duszpasterzem i psychologiem, adiunktem UKSW, krajowym duszpasterzem powołań. W 2003 r. odznaczony medalem Komisji Edukacji Narodowej. Dyrektor radomskiego telefonu zaufania „Linia Braterskich Serc”. Autor ponad trzydziestu książek z zakresu psychologii wychowania, psychologii zdrowia oraz terapii i profilaktyki uzależnień.

dr Ewa Sokołowska
Wydział Psychologii
Uniwersytet Warszawski

Wyzwania i realia roli pedagoga i psychologa

Myśl przewodnia wykładu: „*Należy pamiętać, iż instytucje różnego rodzaju (np. szkoła) mają swoje zadania, dominują w nich jakieś wartości, a także występują specyficzne oczekiwania wobec psychologii i psychologów. Psycholog powinien umieć zachować względną niezależność w takiej sytuacji, być reprezentantem swej dyscypliny – co nie zawsze jest łatwe*” (Jurkowski, 2003, s. 18).

Prof. UW. Andrzej Jurkowski – wieloletni, ale już nieżyjący, szef naszego Zakładu Wychowania i Rozwoju – mawiał, że psycholodzy dzielą się na *gabinetowych* i *frontowych*. I nie było w tym cienia ironii, tylko głębokie poważanie dla pracy psychologa szkolnego: zarówno jego pracy diagnostycznej, jak i profilaktycznej i/lub terapeutycznej. Elementem pracy w szkole jest diagnostyka indywidualna oraz grupowa: rozmowa i obserwacja, test i kwestionariusz. Dalsza praca psychologa z uczniem, rodzicem a nawet nauczycielem - bywa równie kameralna (indywidualna, poza społecznością szkolną). Nie wyklucza to swoistej „pracy u podstaw”: szeroko zakrojonych działań profilaktycznych bądź interwencji (czasem jest to pogadanka bądź warsztat, często negocjacje rówieśnicze). Działania te pomagają przekazywać wiedzę psychologiczną i ćwiczyć przydatne umiejętności. Odpowiadamy w ten sposób na oczekiwania szkoły: psycholodzy zostali bowiem włączeni do realizacji zadań oświaty. Pamiętajmy jednak, że ten nurt aplikacyjny to tylko *część praktyczno-wdrożeniowa psychologii wychowawczej* i istnieje jeszcze część teoretyczno-badawcza (por. Jurkowski, 2001). Chciałabym więc porozmawiać o ekspertyzach psychologicznych – o tym co my możemy wnieść w życie szkoły jako „spojrzenie z zewnątrz” (optymalne modele sytuacji wychowawczych).

Jurkowski, A. (2003). Specyfika i znaczenie społeczne psychologii wychowawczej. W: A. Jurkowski (red.), *Z zagadnień współczesnej psychologii wychowawczej* (s. 11-26). Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN.

Psychologowie i pedagodzy szkolni jako sojusznicy w realizacji działań profilaktycznych, na przykładzie miasta Katowice

W tym roku minęło 10 lat mojej pracy w samorządzie miasta Katowice. Jestem Pełnomocnikiem Prezydenta Katowic ds. Rozwiązywania Problemów Uzależnień i odpowiadam za tworzenie i realizację Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Miejskiego Programu Przeciwdziałania Narkomanii. 18 lat temu uzyskałem tytuł magistra psychologii, przez 8 lat pracowałem w Ośrodku Leczenia Odwykowego, gdzie oprócz terapii osób uzależnionych od alkoholu pracowałem również z ich rodzinami, a zwłaszcza dorastającymi dziećmi alkoholików.

Początkowo praca w urzędzie była dla mnie ogromnym obciążeniem, gdyż rzeczywistość urzędu jest bardzo odległa od ośrodka terapeutycznego. Na szczęście wśród otaczających mnie urzędników spotkałem osoby, które traktują swoją pracę jako służbę ludziom i pewnie dzięki temu udało im się uchronić się od przesiąknięcia biurokracją. Ogromnym zaskoczeniem (dysonansem poznawczym - jak powiedziałyby psycholog chcący podkreślić swą mądrość) było dla mnie to, że wśród urzędników spotkałem ludzi, którzy cechowali się nieraz głębszym humanizmem niż wielu psychologów z którymi dotychczas zetknąłem się podczas studiów czy pracy. U takich „urzędników-humanistów” odnalazłem ogromne oparcie i pomoc. Wtedy, na początku mej pracy w Urzędzie Miasta, najważniejszymi spośród nich byli: mój ówczesny bezpośredni przełożony Wiceprezydent Katowic Wojciech Gosiewski oraz Naczelnik Wydziału Edukacji Mieczysław Żyrek. Podobny system wartości, bliskość poglądów czy ogólnie rozumianej filozofii człowieka sprzyjały i pomagały we wspólnych działaniach zmierzających do budowania w katowickich szkołach systemu oddziaływań profilaktycznych.

Rozpoczęliśmy od dużej ilości szkoleń przygotowujących do realizacji programów profilaktycznych: w szkołach podstawowych ogólnie znanego programu „Elementarz-Program 7 Kroków”, w przedszkolach programu pt. „Hej Zabawo!”, którego autorem i superwizorem jest psycholog Pani Halina Karwacka. W szkolenia te z dużym zainteresowaniem włączyli się pedagodzy i psychologowie szkolni ale również nauczyciele, w tym szczególnie nauczyciele przedszkoli. Zwłaszcza ci ostatni z ogromnym zapałem realizowali program „Hej Zabawo!”, często dzieląc się ze swoim superwizorem i autorem programu nie tylko trudnościami i wątpliwościami z jego realizacją ale także radością z bardzo konkretnych sukcesów.

Kilkakrotnie udało się zorganizować konferencje poświęcone profilaktyce szkolnej, na których mieliśmy zaszczyt gościć m.in. Pana Krzysztofa Wojcieszka.

Realizowane były także programy profilaktyczne prowadzone przez specjalnie przeszkolone osoby poza szkół – w tym głównie programy „NOE” i „Debata”, których twórcą jest właśnie Krzysztof Wojcieszek.

Stopniowo, ale bardzo wyraźnie kształtowała się grupa osób związanych z profilaktyką. Proces ten nabrał zdecydowanego zdynamizowania gdy metodykiem psychologów i pedagogów szkolnych została Pani Maria Bernad, która pewnie opowie o tym dokładniej w drugiej części konferencji. Wtedy została stworzona sieć psychologów i pedagogów szkolnych zorganizowanych w grupach wsparcia, posiadających swoich liderów, którzy regularnie spotykają się ze sobą. Podczas takich spotkań powstał (i nadal jest tworzony dla kolejnych grup wiekowych) Miejski Program „Bezpieczne dziecko - przyjaciel Sznupka” i „Bezpieczny gimnazjalista”. Objęte są nim wszystkie szkoły podstawowe i gimnazja w Katowicach. Program opiera się na scenariuszach zajęć profilaktycznych i materiałach edukacyjnych dla wychowawców klas. Mogłem często współuczestniczyć w pracach tego zespołu, w spotkaniach zwykle bardzo twórczych, burzliwych ale zawsze prowadzonych w szczerzej i przyjacielskiej atmosferze. Wtedy też często są omawiane aktualne i najtrudniejsze problemy związane z pracą pedagogów i psychologów szkolnych.

Grupa liderów psychologów i pedagogów szkolnych stanowi dla mnie niezwykle cenne grono ekspertów. Wspólnie recenzujemy różne i bardzo liczne propozycje profilaktyczne, którymi zasypywany jest Urząd Miasta i szkoły. Wspólna ocena pozwala bardzo wnikliwie przyjrzeć się tym ofertom i niestety bardzo często stwierdzić, że proponowane programy profilaktyczne, zwłaszcza te w formie spektakli teatralnych, niejednokrotnie nie powinny nosić miana profilaktycznych. Jednocześnie czuję się w obowiązku zauważyć, że przesyłane oferty zawierają bardzo pochlebne rekomendacje, niestety nawet bardzo szacownych instytucji.

Od początku mojej pracy samorządowej rysowała się potrzeba stworzenia systematycznych, długofalowych oddziaływań profilaktycznych na terenie szkół. Wychowawcy, pedagodzy i psychologowie szkolni wyraźnie mówili o bardzo dużej liczbie dzieci, które mają trudności szkolne i wychowawcze, które reagują narastającą niechęcią do szkoły przejawiającą się np. wzmożonymi wagarami. Jednocześnie obserwowano, że większość tych dzieci jest zaniedbywana przez swoich rodziców – brakuje im dobrej opieki i właściwej troski rodzicielskiej. Powstała konieczność stworzenia jak najbardziej powszechnej i systematycznej pomocy dla takich dzieci. Takich oddziaływań profilaktyczno-wychowawczych, które pomogą tym dzieciom budować poczucie bezpieczeństwa i swojej wartości, dodadzą wiary we własne siły i zachęcą do angażowania się we własny rozwój. Po to został stworzony system Środowiskowych Programów Profilaktycznych. Odbywało się to przy aktywnym współdziałaniu pedagogów i psychologów szkolnych, a także wyspecjalizowanych w pracy z dziećmi i młodzieżą fachowców z Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej oraz specjalistów z organizacji pozarządowych.

Środowiskowe Programy Profilaktyczne będą obchodziły w tym roku swoje 6 lecie. Ich realizacja rozpoczęła się w 31 szkołach, w październiku 2001 roku. Aktualnie Środowiskowe Programy Profilaktyczne realizowane są przez 42 szkoły, ale obejmują również dzieci ze szkół, które nie mają własnego programu. W ubiegłym roku tą formą profilaktyki objęto ponad 6 tysięcy dzieci i zrealizowano prawie 29 tysięcy godzin zajęć. Budżet Środowiskowych Programów Profilaktycznych jest uchwalony przez Radę Miasta Katowice corocznie i wynika z realizacji Miejskiego Programu Profilaktyki Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Miejskiego Programu Przeciwdziałania Narkomanii. W bieżącym roku wynosi łącznie dla wszystkich realizujących go szkół 760 000 zł.

Środowiskowe Programy Profilaktyczne stanowią szeroko rozbudowany system zajęć i propozycji spędzenia wolnego czasu po lekcjach. Właśnie system, a nie ofertę różnych i nie związanych ze sobą zajęć. Dzieci, a często także ich rodzice, są zapraszani i motywowani do udziału w różnych formach np. sportowych, turystycznych, artystycznych (w tym bardzo popularnych teatralnych, tanecznych lub plastycznych), ale również pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz pomocy w nauce. Nad wszystkim czuwa koordynator, którym najczęściej jest pedagog lub psycholog szkolny, chociaż są również i nauczyciele. Najczęściej są to osoby, które muszą dysponować dużymi zdolnościami organizacyjnymi. Programy noszą nazwę środowiskowych ponieważ są realizowane przy współpracy szkół z różnymi instytucjami znajdującymi się w lokalnym środowisku. Są to np. terenowe punkty pomocy społecznej MOPS, domy kultury, organizacje pozarządowe, parafie, czasami okoliczni przedsiębiorcy. Niektóre z programów mają rozbudowany system wolontariatu – najczęściej oparty na studentach którzy pomagają dzieciom w nauce, najczęściej w formie indywidualnych korepetycji. Warto podkreślić, że kandydaci na wolontariuszy wcześniej przechodzą odpowiednie szkolenia przygotowujące do pracy z trudnymi dziećmi i są na bieżąco wspomagani przez psychologów, pedagogów i nauczycieli. W tym zakresie pionierem i liderem jest program „Szansa” z Szopienic, gdzie koordynatorami są pedagog z Gimnazjum nr 13 Pani Beata Laska oraz pracownik socjalny z Terenowego Punktu Pracowników Socjalnych MOPS w Szopienicach Pani Agnieszka Rzepecka.

Koordynatorzy współpracują z wychowawcami klas, są odpowiedzialni za dobór i zmotywowanie do udziału w programie dzieci najbardziej tego potrzebujących. Ponadto często jako liderzy zespołu realizującego program w szkole układają harmonogramy zajęć oraz piszą co pół roku sprawozdania i co roku przeprowadzają wspólnie wypracowaną ewaluację programu. Często

rozmawiają z rodzicami i pracownikami socjalnymi, szukają z pomocą innych ludzi i instytucji najlepszych rozwiązań i propozycji, zwłaszcza dla dzieci w najtrudniejszych sytuacjach.

To wspaniałe doświadczenie spotykać pedagogów i psychologów, którzy nie mają wobec dziecka, rodzica czy nauczyciela poczucia wyższości, ale podchodzą do nich z chęcią zrozumienia i pomocy. Psycholog lub pedagog, który dysponuje nawet najbardziej rozległą wiedzą fachową, potrafi stawiać najbardziej diagnozy i pisać najbardziej obszerne opinie, ale któremu brakuje postawy pokornej służby dziecku, nauczycielowi, rodzicowi - nie jest właściwym człowiekiem w tym zawodzie.

Od kilku lat mam okazję współpracować z psychologami i pedagogami szkolnymi, którzy nie ulegli pozornemu blichrowi tytułu psychologa bądź pedagoga i których praca jest właśnie pokorną służbą innym ludziom. Warto było zostać urzędnikiem, żeby poznać i współpracować z takimi osobami. To bardzo ubogające i mobilizujące doświadczenie.

Etyka pedagoga i psychologa szkolnego

Wszelka działalność ludzka może być oceniana z punktu widzenia godziwości. Pytamy: czy godzi się tak czynić, czy jakiś czyn nie odbierze nam godności i nie uczyni łajdakami? Odpowiedzi na takie pytania udziela nauka zwana etyką. Jest to nauka, część wiedzy ludzkiej, a zatem aspiruje do tego, aby jej rozstrzygnięcia miały walor intersubiektywnej komunikowalności i intersubiektywnej sprawdzalności. Etyka, jako nauka filozoficzna nie może włączać do swej konstrukcji przesłanek religijnych czy politycznych, choć religia może ją inspirować. Wszelkie jednak ustalenia etyki mają mieć podstawę wyłącznie w ludzkim autonomicznym poznaniu. Z tego powodu etyka jest narażona na wewnętrzne spory związane ze sposobem jej uprawiania. Mimo to pozostaje cennym dorobkiem ludzkości i oświecla nasze życie i działanie rozumną refleksją kierującą do tego, co odpowiada rzeczywiście człowiekowi.

Nie są etyką często spotykane "kodeksy etyczne" ustanawiane przez rozmaite grupy zawodowe jako ich wyróżnik i podstawa tożsamości. Dlaczego nie są etyką, skoro głoszą co jest słuszne, a co nie? Nie są, gdyż argumentem za tym, aby ich przestrzegać nie jest naukowe dociekanie, ale konsensus środowiskowy. Kodeksy te powstają, gdy okazuje się, że w tej samej sytuacji ludzie określonego zawodu postępują różnie, niekiedy budząc wątpliwości swymi decyzjami. Kodeks jest wtedy gwarancją wiarygodności danego środowiska i ma zabezpieczać przed kompromitacją społeczną.

Tutaj chcę się zająć nie tyle kodeksami zawodowymi (bo jest wiele takich ustanowionych przez różne środowiska, w tym międzynarodowe), ile najogólniejszymi zasadami etyki pedagoga. Wybieram do tego celu tzw. etykę chronienia osób prof. M. Gogacza, która ma ciekawą konstrukcję opierania się na odczytanej naturze człowieka jako osoby.

Kim jesteśmy jako osoby ludzkie? Pomoże nam definicja takiego filozofa jak Karol Wojtyła (z lat 60-tych XX wieku). Osoba to taki autonomiczny byt, który swą godnością przewyższa cały materialny wszechświat i wszystkie ludzkie wytwory ! Osoba jest zatem czymś w rodzaju "osobnego świata", i to bez względu na szczegółowe wyposażenie czy cechy. Zwykle wartościujemy osoby ze względu na ich doskonałość, a tymczasem godność osobowa jest nieusuwalna. Zawsze jesteśmy rozumni, wolni i istniejący realnie, co jest warunkiem bycia osobą. Oprócz tego osoba ludzka ma ciekawą strukturę zakorzenienia w cielesności, co ogranicza ją i wymaga odnoszenia się do jej ograniczeń (np. wymaga znajomości jej fizjologii czy psychologii). Człowiek jako osoba jest podmiotem, a zatem nigdy nie może bez swej zgody być traktowany jak rzecz. Osoby już z samej swej struktury domagają się afirmacji i ochrony w istnieniu integralnym. Jest to podstawa etyki chronienia osób.

Co ta etyka mówi pedagogom? Najpierw wskazuje na zasadniczy cel ich działań: afirmację osoby. Nasze działania nigdy nie mogą niszczyć osoby. Wszystkie działania pedagogiczne muszą mieć na horyzoncie podstawę w rozumnej i wolnej decyzji wychowanka. Owszem, czasami mamy prawo do działania z pominięciem tej reguły, gdy działania wychowanka nie są rozumne i wolne, ale wyznaczone mechaniczną cielesnością (gdy np. ogarnie go szaleństwo). Jednak nawet wtedy w jakimś momencie pojawi się wezwanie do odwołania się do jego wolności. A zatem podstawowym błędem pedagoga będzie wszelka przedmiotowość, a raczej uprzedmiotowienie wychowanka., a największym jego niszczenie, działania, które odbierają mu życie, zdrowie, sprawność, rozumność (np. przez kłamstwo, zatajenie prawdy czy np. sprzedanie mu narkotyków).

Natura osoby powoduje, że proces wychowania dokonuje się tylko i wyłącznie podmiotowo, to znaczy wychowujemy przez kontakt osobowy wychowanka i wychowującego. Osoba pedagoga jest "narzędziem" wychowania. Stąd kluczowa rola rozwoju osobowego pedagoga. To chyba jedyny zawód, w którym tak wybitnie widać, że działa się sobą samym i trzeba się nieustannie rozwijać osobowo, aby temu zadaniu sprostać.

Pedagog może zatem działać wyłącznie wewnątrz wspólnoty, którą tworzy z wychowankiem. Błędnie sądzi się, że oznacza to jakąś wspólnotę wyłącznie uczuciową. Tymczasem wspólnota realizuje się na trzech obszarach: prawdy, dobra i realności. Co to znaczy?

Na obszarze prawdy pedagoga obowiązują: budowanie zaufania, wiarygodność, otwartość, szczerłość, autentyczność, rzetelność, uczciwość, sprawiedliwość. Na obszarze dobra: dzielenie się tym, co mam czyli: czasem, uwagą, obecnością, wysiłkiem, rozwojem osobistym, uprawnieniami, zasobami materialnymi. radą, pomocą, wiedzą, umiejętnościami, zrozumieniem. Na obszarze akceptacji pedagog działa przez bezwarunkową akceptację istnienia osoby wychowanka, nawet kosztem siebie. Jest to bowiem obszar miłości jako relacji osobowej (a nie tylko uczucia). Stąd pedagog jest wezwany do miłości w postaci przyjaźni, a czasami nawet w postaci "caritas" czy (rzadko) "agape". Wszystko to rysuje się dramatycznie, ale czyni z zawodu pedagoga jeden z najwspanialszych zawodów ludzkich, w którym obowiązkiem etycznym jest własny rozwój osobowy, a miejscem pracy - ludzka wspólnota.

Przykłady i literatura zostaną podane na wykładzie.

Danuta Hryniewicz
pedagog, psycholog
dyrektor PPP w Raciborzu

Sojusznicy w pracy pedagoga i psychologa szkolnego

Funkcja pedagoga i psychologa szkolnego zadekretowana jest w Rozporządzeniu o pomocy psychologiczno-pedagogicznej.....

Wydawać by się mogło, że ich ogólność winna dawać duże możliwości dostosowywania zakresów pracy do potrzeb szkoły i możliwości pedagoga/psychologa. W praktyce stanowi ograniczenie, nie sprzyja planowaniu pracy czy specjalizacji – pedagog/psycholog w szkole zmuszony jest być omnibusem, znać się na wszystkim skutecznie rozwiązywać wszystkie problemy, a jednocześnie traktowany jest jak każdy nauczyciel. Ciągłe przybywa mu zadań, nie uwzględnia się specyfiki tego zawodu w systemie edukacji. Funkcji pedagoga/psychologa nie da się ująć w przepisy jak zawód nauczyciela j. polskiego czy matematyki. Od tych ostatnich nikt nie wymaga znajomości innych dziedzin wiedzy, szybkiego reagowania na pojawiające się nowe wyzwania. Ich pracę można ocenić ilością np. laureatów, osiągnięciami uczniów itp. Pracy psychologa czy pedagoga nie można oceniać w ten sam sposób, a jednak tak się robi, bo nie ma innych przepisów. Także droga awansu zawodowego dostosowana jest tylko do potrzeb nauczycieli przedmiotowych, a jej realizacja przez innych pracowników szkoły jest utrudniona bądź zrealizowana zgodnie z przepisami, ale nie ze zdrowym rozsądkiem, bo np. kto ma być opiekunem stażu psychologa szkolnego? , czy nauczyciel bibliotekarz jest w stanie być opiekunem pedagoga szkolnego?. Jakie zajęcia mają hospitować?, w czym pomóc? ***Pierwszym sojusznikiem w pracy pedagoga i psychologa winny być więc przepisy uwzględniające specyfikę tych zawodów w systemie edukacji.*** Są to według nomenklatury nauczyciele, ale jednak inni. Ta inność uwzględniona jest tylko w przypadku braku zapisu pensum, co owocuje różną ilością ich godzin pracy ustalaną przez organy prowadzące. Wspominam o tym nie po to, żeby narzekać, ale by pokazać, że taka niedookreśloność wpływa na prestiż tego zawodu, jego odbiór społeczny. Koniecznym wydaje się więc zatrzymanie na chwilę nad uściśleniem, co kryje się za określeniem „sojusz”. Sojusz w/g Słownika Języka Polskiego to umowa pomiędzy stronami zobowiązująca do współpracy oraz udzielania sobie wzajemnej pomocy w określonej sytuacji. Oparta jest na wspólnocie interesów, ma na celu realizowanie ustalonych wspólnie zadań. A zatem sojusznik, to ktoś z kim łączą nas wspólne cele i chęć współpracy w drodze do ich osiągnięcia. Pedagog/psycholog szkolny nie jest w stanie sam, bez pomocy sojuszników realizować zadań przypisanych tej funkcji. To na ich barkach bowiem spoczywa wszystko, co w szkole jest najtrudniejsze, od nich oczekuje się rozwiązania najtrudniejszych problemów, oczekują tego wszyscy – władze nadrzędne, dyrekcja, nauczyciele rodzice i każdy, kto styka się z problemami szkolnymi. Każdy ma własne wyobrażenie nauczyciela, ale zawiera się ono w pewnych ustalonych ramach, w przypadku tych zawodów natomiast mamy „radosną” twórczość. Dla jednych pedagog czy psycholog to „pogotowie ratunkowe w trudnych sytuacjach”, dla innych nauczyciel do wykorzystania w każdej chwili (zastępstwa), jeszcze inni wyznaczają mu rolę ofiary zrzucając na niego odpowiedzialność za niepowodzenia wychowawcze nauczycieli. Traktowany bywa również jako „człowiek dyrekcji” itd., itd. Pozytywne wyobrażenia, to przypisywanie mu roli negocjatora, mediatora, terapeuty, łącznika z różnymi instytucjami, edukatora rodziców i nauczycieli, a ostatnio też resocjalizatora.

Sojusznicy wewnątrz szkoły

Ze względu na to, co napisałam powyżej pozyskiwanie sojuszników w szkole nie jest łatwe i w tym zakresie ogromną rolę spełnia określenie roli pedagoga/psychologa przez dyrektora szkoły. Jeżeli opierał się będzie nie tylko na suchej literze prawa, znał problemy swoich uczniów, miał wizję wychowania, nie będzie bał się ujawniania występujących problemów, to wyraźnie określi ich zadania i granice kompetencji, to zaś wpłynie na określenie roli nauczyciela i wychowawcy. Z perspektywy pedagoga/psychologa takie jasne określenie zadań sprzyjało będzie rozwojowi ich tożsamości zawodowej , wpłynie na prestiż zawodu, stworzy szansę większego wpływu na funkcjonowanie szkoły. Większość osób z tej grupy pracowników systemu edukacji pracuje z zaangażowaniem, raczej pełni misję, a nie tylko realizuje wyznaczone zadania i nie zastanawia się nad własną

tożsamością zawodową. Na bazie własnych doświadczeń mogę stwierdzić, że jest to najbardziej zaangażowana grupa zawodowa w systemie oświaty a jednocześnie najbardziej niedookreślona. Sytuacja taka sprzyja wypaleniu zawodowemu, wchodzeniu w sojusze nie sprzyjające rozwojowi, tendencjom restrykcyjnym w pracy z dziećmi czy rodzicami, a także krytycznemu stosunkowi do innych pracowników szkoły. Reasumując ten wątek, drugim, a w codziennej praktyce **pierwszym sojusznikiem winien być dyrektor szkoły**. Jego bowiem stosunek do funkcji pedagoga czy psychologa buduje klimat w szkole w tym zakresie. Może on używając języka profilaktyki być czynnikiem wsparcia (wspierając przyczynia się do osiągnięcia tożsamości zawodowej, polepszenia sytuacji wychowawczej, pośrednio pomaga dzieciom), ale i czynnikiem ryzyka. Mówiąc prościej, to od niego zależy jakie miejsce wśród pracowników pedagogicznych szkoły zajmie pedagog/psycholog, jak będzie odbierany przez rodziców i uczniów. Nie możemy ciągle trzymać się stanowiska, że efekty pracy zależą tylko od osobistego zaangażowania pracownika - ono jest rzeczywiście bardzo ważne, ale gdyby było najważniejsze, to po co w szkole byłby dyrektor?

Chciałabym zwrócić także uwagę na innych możliwych sojuszników wewnątrz szkoły. Wiedza, doświadczenie i wyobrażenia podpowiada nam, że mogą być nimi nauczyciele. Czy jednak rzeczywiście są?. Z przykrością muszę stwierdzić, że nie zawsze i nie wszyscy. Istnieje duża grupa nauczycieli, którzy uważają, że oni są od uczenia a pedagog od wychowywania, opieki i pomocy. Ta część nauczycieli traktuje pedagoga z jednej strony jak pogotowie interwencyjne, z drugiej unika kontaktów z nim, a jego próby współpracy, konsultacji, wymagań traktuje jako nieuzasadnione wtrącanie się, które i tak skazane jest na niepowodzenie. Postawy takie pokazują nie tylko ich stosunek do pedagoga/psychologa, ale przede wszystkim do uczniów i ich problemów, odkrywają przed nami różne światy gron pedagogicznych. Stawia to pedagoga/psychologa w sytuacji dylematu: z kim współpracować?, czy z tymi którzy chcą i są zaangażowani?, czy nastawić się na pracę z „nauczycielem trudnym”? Na to pytanie nie ma prostej odpowiedzi i sam pedagog/psycholog sobie z tym nie poradzi. W tym miejscu przytoczę wypowiedzi samych pedagogów szkolnych: „chciałabym, żeby nauczyciele – wychowawcy informowali o zdarzeniach w klasie (często je ukrywają)”, „wdrażanie nauczycieli w pracę profilaktyczną i wychowawczą”, „określenie jasnych zasad współpracy nauczycieli z pedagogiem”, „małe Rady Pedagogiczne co tydzień poświęcone problemom poszczególnych uczniów, sytuacjom wychowawczym i edukacyjnym”, „wspólne rozwiązywanie problemów, a nie przekazywanie”, itp. Jak widać realizacja tych postulatów w dużej mierze zależna jest od polityki dyrektora i klimatu panującego w szkole. Pedagog/psycholog nawet ten o najwyższych kompetencjach nie pozyska sojuszników wśród nauczycieli bez wsparcia dyrektora. Oczywiście każdy z nich ma swoje „wypróbowane sposoby” pozyskiwania nauczycieli, tworzenia grup, motywowania do podejmowania wyzwań, jednak jeśli będą to tylko grupy, to zawsze istnieje niebezpieczeństwo powstawania „podziemia” bojkotującego zmiany, bądź realizującego zadania bez wewnętrznej zgodności na nie, co oczywiście natychmiast odczytają uczniowie. Z tej perspektywy ważniejsze dla tworzenia klimatu rozwiązywania problemów a nie tylko restrykcji jest systematyczna praca z nauczycielami, do której pedagog/psycholog szkolny jest przygotowany. Teza ta jest tym bardziej prawdziwa jeśli przyjrzymy się ilości kursów, studiów podyplomowych kończonych ostatnio przez nauczycieli. Czy klimat szkoły uległ pozytywnej zmianie?. Czy zmieniła się na lepsze opinia o naszych szkołach?. Czy mamy mniej sytuacji w których nauczyciele nie radzą sobie?. Odpowiedź na każde z tych pytań brzmi: NIE, może więc warto zastanowić się nad zmianą i wykorzystać potencjał jaki w szkołach posiadamy.

Istnieje w szkole inna grupa do „zagospodarowania”, którą rzadko dostrzegamy jako sojuszników – to uczniowie, których pomimo deklaracji często traktujemy przedmiotowo, nie doceniamy ich inwencji, wrażliwości, wiedzy, umiejętności społecznych i chęci do pomagania innym. Koncentrując się na „naprawianiu” gubimy to, co najcenniejsze, koncentrując się na teraźniejszości nie myślimy o przyszłości. A przyszłość, to nie tylko świetny prawnik, doskonały lekarz czy inżynier. Przyszłość to przede wszystkim człowiek, nasz uczeń ma być w przyszłości dobrym człowiekiem. Z założenia to my dorośli mamy go tego nauczyć, ale nie musimy zawłaszczać nauki. Mogą to świetnie robić rówieśnicy uczniów, którzy staną się sojusznikami w naszej pracy. I znowu muszę powiedzieć, że tę prawdę widzą przede wszystkim pedagodzy/psycholodzy, nauczyciele mniej w nią wierzą. A przecież uczeń – sojusznik uprawomocnia nasze słowa i wymagania, jest modelem dla innych, nośnikiem akceptowanych społecznie wartości, pomaga nam koncentrować się na promocji a nie na „naprawianiu”.

Sojuszniakiem na pograniczu wewnętrznym szkoły i zewnętrznym są rodzice. Czasami uczeń z nimi spędza mniej czasu niż z nami, ale to oni mają największy wpływ na jego psychospołeczne funkcjonowanie i o tym nie powinniśmy zapominać. To przez rodziców możemy wpłynąć na zmiany w zachowaniu dzieci. Ważne jest więc, aby nie uczynić z nich naszych wrogów, bo nawet ci rodzice, którzy nie wywiązują się ze swoich obowiązków na swój sposób kochają dzieci i trzeba to uszanować. Każdy pedagog/psycholog wie, że praca z rodzicami jest długotrwała i często bardzo trudna, jednak dająca satysfakcję, a jeśli zakończona sukcesem, to mamy sojusznika na zawsze. To że tak jest świadczą zmiany w relacjach rodzinnych relacjach nauczyciel - rodzice np. po uczestnictwie w Szkole dla Rodziców. To bardzo dobry sposób pozyskiwania sojuszników, nie oceniamy, nie krytykujemy, nie pouczamy, a jedynie proponujemy, tworzymy płaszczyznę porozumienia. Rodzic także bywa niepewny, nieszczęśliwy i oczekuje zrozumienia, a nie tylko kartki z ocenami i narzekania na zachowanie dziecka. Trzeba jednak pamiętać, że może to być niebezpieczny obszar sojuszy dla pedagoga/psychologa, gdyż mieści się w dramatycznym trójkącie rodzic – nauczyciel – dziecko, wymaga więc szczególnej uwagi i kompetencji.

Sojuszniakami w pracy mogą być nie tylko ludzie, ale także przedmioty, rzeczy materialne i niematerialne. Ważne jest aby pedagog/psycholog posiadał własny gabinet (ta oczywistość nie wszędzie jest realizowana), nie dla siebie osobiście, ale dla uczniów, rodziców i nauczycieli. Winno to być miejsce, które sprzyja intymności, daje poczucie bezpieczeństwa, jest stałe. Gabinet to miejsce pracy, a więc powinien być wyposażony w niezbędne pomoce w zależności od specyfiki placówki czy specjalizacji pedagoga/psychologa.

Inni sojusznicy w systemie edukacji.

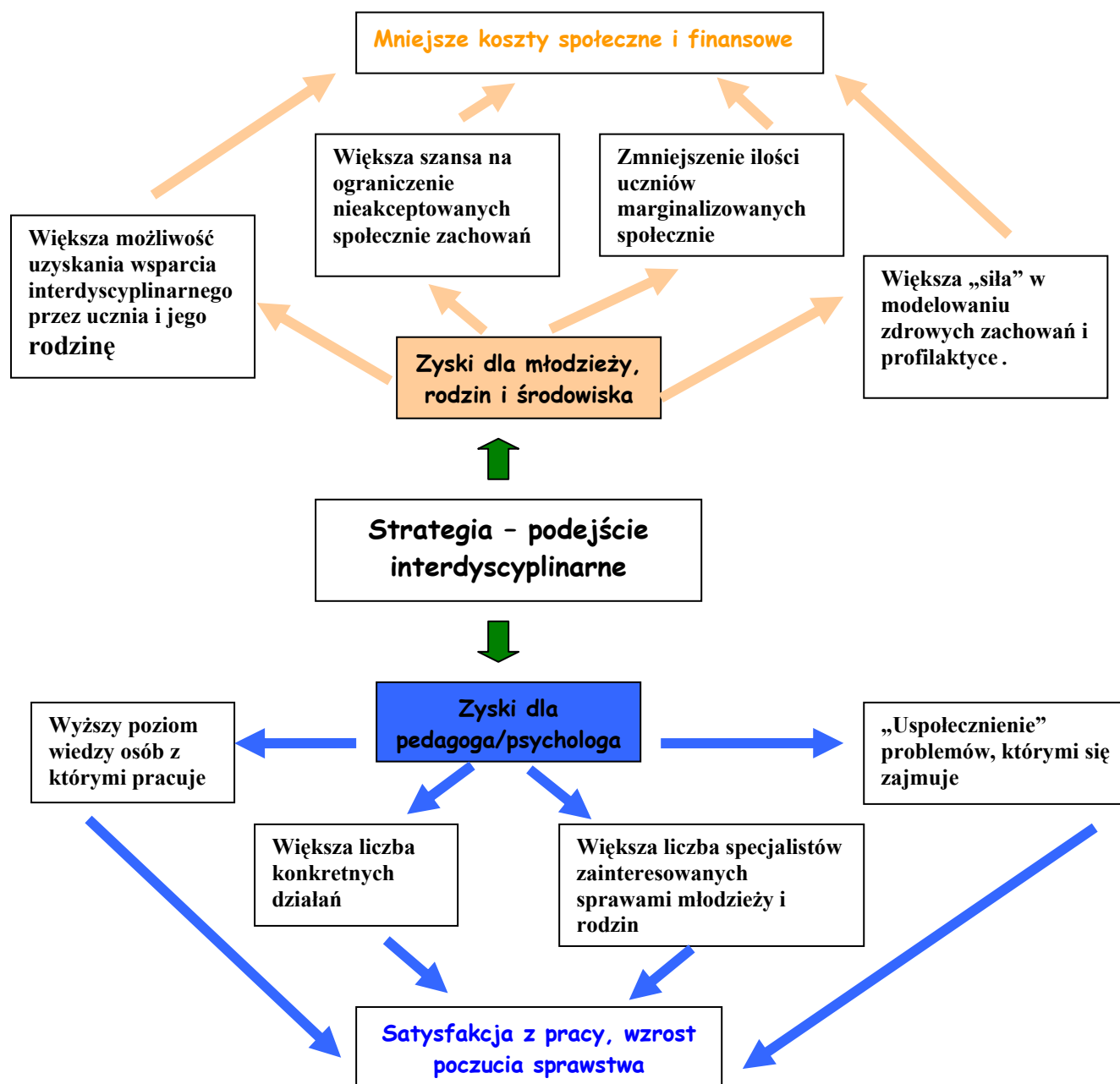
Oprócz prawa, ściśle określonych zadań w celu zapewnienia jakości pracy należałoby stworzyć pedagogom/psychologom szkolnych odpowiednie zaplecze merytoryczne. Nie zapewni go metodyk (nie wszyscy mają to szczęście, że go mają) ani poradnia psychologiczno – pedagogiczna. Są oni nauczycielami najbardziej pozbawionymi wsparcia, a najbardziej go potrzebującymi. Z kim bowiem ma dzielić się swoimi wątpliwościami, podejrzeniami, niepowodzeniami, sukcesami pedagog/psycholog w swojej szkole?. Podejmowane dotychczas w tej sferze działania, to działania podejmowane oddolnie np. grupa wsparcia w METiS-ie czy przy poradniach, powstają one jako odpowiedź na potrzeby środowiska pedagogów/psychologów, nie mogą być jednak jedyną formą wsparcia. Potrzeby tej grupy zawodowej są niedostrzegane, aktualne obowiązujące prawo oświatowe nie przewiduje np. funkcji powiatowego konsultanta pedagogów/psychologów szkolnych, a każdy kto pracuje z innym człowiekiem wie jak ważne jest wsparcie ze strony specjalisty. I chodzi nie tylko o zapewnienie komfortu pracy, ale o ciągłe „usprawnianie, uzupełnianie”, bo inaczej wcześniej czy później nadejdzie moment, gdy pedagog/psycholog nie będzie w stanie już nic dać, stanie się rutyniarzem.

Funkcja ta wpływałaby również na integrację środowiska, wypracowywanie metod pracy, dostosowywanie ich do lokalnych a nie tylko ściśle szkolnych potrzeb. Nie można obarczać tym zadaniem samorządów, bo one w swoim dążeniu do oszczędzania i jakże częstym niezrozumieniem funkcji pedagoga/psychologa szkolnego propozycje w tym zakresie uznają za nieprzystające do rzeczywistości.

Sojusznicy zewnętrzni

Szkoła (a więc i pedagog/psycholog) nie jest odizolowaną enklawą, jest bardzo intensywnie obecna w środowisku i fakt ten „wymusza” konieczność współpracy i zawierania sojuszy. Myśląc o sojuszniakach spoza szkoły każdy może jednym tchem wymienić: sąd, policja, pomoc społeczna, organizacje pozarządowe, poradnie psychologiczno - pedagogiczne itd. Jeżeli jest ich aż tylu, to dlaczego narzekamy, dlaczego ciągle czujemy niedosyt współpracy?. To, co wpływa na taką ocenę, to brak wypracowanych wspólnie strategii. Najczęściej jest to współpraca incydentalna w sytuacjach kryzysowych, trudnych czyli skoncentrowanych na szybkim jednostkowym rozwiązaniu problemu, a jednocześnie kreująca nieprawdziwy obraz problemów szkolnych, problemów w pracy pedagoga/psychologa. Ten typ współpracy już się zdewaluował, oddzielne działania nie przynoszą efektów i koncentrują się raczej na naprawianiu a nie na promocji i zapobieganiu. Sojusze winny być wielostronne, interdyscyplinarne i opierać się na opracowanych wspólnie długofalowych strategiach opartych o rzetelną diagnozę sytuacji.

Rys.1. Zyski ze współpracy opartej o strategię

Na podkreślenie zasługuje fakt, że praca zespołu koncentruje się nie tylko na problemach szkoły, przez co pedagog/psycholog ma możliwość wpływu na zmiany w funkcjonowaniu środowiska lokalnego, które jako całość również może stać się przez to jego sojusznikiem. Pamiętać jednak należy, że przy tak zorganizowanej pracy rzadko mamy szansę na spektakularne, szybkie sukcesy – zauważalne efekty pojawić się mogą za kilka lat.

Co więc należy robić, aby pozyskać i utrzymać sojuszników?.

1. Wypracować wspólny realistyczny cel działania (oparty o diagnozę, uzgodnienie tego, co chcemy uzyskać).
2. Zadbać o wewnętrzną spójność działań ich komplementarność.
3. Dbać o równe traktowanie partnerów (interdyscyplinarność pozwala widzieć szerzej i działać skuteczniej).
4. Pielęgnować stały, regularny kontakt (konsekwencja).

5. Stale monitorować potrzeby uczniów/środowiska, własne i uprzedzać kryzysy.
6. Stanowić dla siebie grupę wsparcia merytorycznego (nie musisz znać się na wszystkim).

Sojusznicy mogą oddziaływać nie tylko na realizację zadań pedagoga/psychologa ale również na jego rozwój jako osoby, co ważne jest dla wszystkich, których praca opiera się na zasobach osobistych.

I tak sojusznicy mogą:

- wpływać na przestrzeń do działania pedagoga/psychologa,
- wpływać na organizację jego czasu pracy,
- umożliwiać realizację celu poprzez umożliwianie lub dostarczanie materiałów,
- ingerować w aktywność.

Ważność ich roli polega na prowokowaniu pedagoga/psychologa do wyboru i podejmowania jednych a rezygnacji z innych form działań, aktywności. Mogą więc decydować o podtrzymywaniu, zaniechaniu, zmianie kierunku ich działań.

Podsumowując chciałabym uwypuklić znaczenie kontekstu funkcjonowania pedagoga/psychologa szkolnego, którego elementy składowe stanowią:

- kontekst intrapersonalny czyli wiedza (teorie naukowe), indywidualne (życiowe) i zawodowe doświadczenia oraz osobista koncepcja swojej roli zawodowej,
- kontekst interpersonalny (osobisty i zawodowy),
- grupa odniesienia.

Jak widzimy w celu dobrego funkcjonowania w roli w każdym z wymienionych elementów niezbędne jest zawieranie sojuszy. Sojusze te winny być oparte o kompetencje i stanowić wsparcie (znamy sojusze, które stanowią obciążenie i hamulec w pracy, ale nie o takie nam chodzi).

J.P.Sartre powiedział kiedyś „dzieci i zegarków nie można stale nakręcać, trzeba im dać też czas do chodzenia””. Chciałabym zmienić to zdanie i powiedzieć: pedagogów/psychologów szkolnych nie trzeba stale nakręcać (dawać im coraz to nowe zadania), należy im dać czas do chodzenia. To czego potrzebują to adresów zegarmistrzów.

Rola pedagoga szkolnego w placówce integracyjnej

***Przejdę przez ten świat tylko jeden raz.
Dlatego cokolwiek mogę zrobić dobrego
lub jakakolwiek komukolwiek wyświadczyć przysługę,
niech uczynię to teraz.
Niech tego nie odkładam ani nie zaniedbuję,
bo nie będę szedł tą drogą nigdy więcej.***

I Wprowadzenie

Jestem pedagogiem szkolnym w Zespole Szkół Integracyjnych nr 1 w Katowicach. Obecnie już 11 rok pracuję w placówce integrującej uczniów niepełnosprawnych. Najpierw była to szkoła z klasami ogólnodostępnymi, do których byli włączani przede wszystkim uczniowie z niepełnosprawnością ruchową, którzy swoją naukę rozpoczynali w oddziale specjalnym założonym kilka lat wcześniej przez panią Martę Paździor. To ona, jako pierwsza odszukała uczniów z porażeniem mózgowym, którzy pozostawali w domach rodzinnych, z uwagi na swoją niepełnosprawność. Utworzyła klasę specjalną w ówczesnej Szkole Podstawowej nr 25. Z biegiem lat do oddziałów tych przyjmowane były dzieci z różnego rodzaju niepełnosprawnościami. Te z nich, które były w stanie funkcjonować w większym zespole klasowym, zostały włączone do klas ogólnodostępnych. W nich kończyły szkołę, kontynuowały naukę w szkołach średnich. Niektórzy z tych absolwentów sprzed lat kończą studia na różnych kierunkach (m.in. ekonomia, socjologia). To z mojej inicjatywy, w roku 1998 utworzona została pierwsza klasa integracyjna. W tym czasie, w wyniku reformy systemu oświaty, szkoły podstawowe stały się placówkami 6-letnimi. Toteż kiedy uczniowie klasy integracyjnej mieli ukończyć klasę VI, wspólnie z rodzicami poczyniliśmy starania o utworzenie gimnazjum integracyjnego, tak by dzieci mogły kontynuować naukę w placówce, w której czują się bezpiecznie, gdzie nauczyciele znają ich potrzeby i możliwości. Dzięki naszemu zaangażowaniu, determinacji rodziców i przychylności władz miasta, w roku szkolnym 2004/2005 uruchomiliśmy pierwszą klasę Gimnazjum Integracyjnego nr 36. Jednocześnie otrzymaliśmy status Zespołu Szkół Integracyjnych nr 1. Od września 2006 roku struktura naszej szkoły uległa reorganizacji. Obecnie w jej skład wchodzi Szkoła Podstawowa nr 58 z Oddziałami Integracyjnymi i Gimnazjum Integracyjne nr 36, a jej siedziba znajduje się przy al. B. Krzywoustego w Katowicach. Obecnie integrujemy 38 uczniów w szkole podstawowej (w tym 5 w klasach ogólnodostępnych) i 21 w gimnazjum. Wśród niepełnosprawności można wymienić: niepełnosprawność ruchową, sprzężoną, intelektualną, autyzm, zaburzenia zachowania, niedowidzenie, niedosłyszenie.

Funkcjonowanie placówki integracyjnej wg określonych standardów, tak by spełniała oczekiwania rodziców i specjalistów, z którymi współpracuje, wymaga ogromnego wysiłku i zaangażowania ze strony wszystkich osób w niej zatrudnionych, w tym pedagoga i psychologa szkolnego.

II Rola i zadania pedagoga szkolnego

Zgodnie z definicją zamieszczoną w *Encyklopedii pedagogicznej* pedagog szkolny to *osoba zatrudniona w szkole w celu uzupełniania, pogłębiania i rozszerzania działalności dydaktyczno-wychowawczej prowadzonej przez nauczycieli*. Definicja ta określa jakie są obszary działania i zakresy obowiązków pedagoga szkolnego. Nie odnosi się jednak do szczególnej roli jaką on pełni w placówce.

We współczesnej szkole, również w wyniku przemian politycznych, społecznych i ekonomicznych, zachodzą nieustanne zmiany i przeobrażenia. Wraz z nimi zmienia się znaczenie i rola pedagoga szkolnego. Jest ona również uzależniona od warunków, potrzeb uczniów, szkoły i środowiska lokalnego. Pedagog musi spełniać jednocześnie wiele ról. Jak twierdzi Małgorzata Słoma ma on być *wychowawcą, opiekunem, edukatorem, diagnostą, terapeutą i animatorem w jednej osobie*. (*Edukacja i Dialog*, 2001, nr 6, s. 44.) Zdaniem dr Małgorzaty Prokosz z Zakładu Pedagogiki

Opiekuńczo-Wychowawczej w Instytucie Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Wrocławskiego - *dobrym pedagogiem może być ten, kto jest otwarty na drugiego człowieka oraz gotowy do ciągłej pracy nad sobą.* Jedynie bowiem przed słuchaczem otwartym na innych, mamy ochotę się otworzyć. Ustawiczne doskonalenie się umożliwi natomiast odnajdywanie nowych, być może skuteczniejszych metod i rozwiązań. To umożliwi pedagogowi dostosowanie się do wciąż zmieniającej się rzeczywistości. Pedagog pełni zatem ważną funkcję w placówce. Jednakże, jak twierdzi jeden z dyrektorów szkół *Funkcja to mało - liczy się sposób jej sprawowania. Misja pedagoga, to być blisko drugiego człowieka, być mu wsparciem. I sprostać nawet najtrudniejszej sytuacji. Pedagog to stanowisko, które się wypełnia człowiekiem.*

III Pedagog w placówce integracyjnej

Ogólne zadania każdego pedagoga szkolnego wynikają z *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach.* W placówce integracyjnej, niektóre z tych zadań nabierają szczególnego wymiaru, ze względu na specyfikę placówki i wynikające z tego faktu działania.

IV Przykładowe działania w ramach określonych zadań

1. Rozpoznawanie indywidualnych potrzeb uczniów oraz analizowanie przyczyn niepowodzeń szkolnych.

Specyfika szkoły integracyjnej umożliwia lepszą opiekę indywidualną (mniejsza liczba dzieci w klasach, obecność dwóch nauczycieli na lekcji). Daje to większe możliwości dokładnej analizy potrzeb każdego dziecka, a tym samym wskazania, jakiego rodzaju pomoc jest potrzebna.

W placówce integracyjnej pedagog szkolny koordynuje pracę nauczycieli w zakresie dostosowywania wymagań programowych do indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów, zwłaszcza w zakresie pomocy dla uczniów wymagających stosowania specjalnych metod i form nauczania. Analizuje potrzeby uczniów na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego, nauczania indywidualnego, opinii w sprawie dostosowania wymagań. Prowadzi konsultacje dotyczące dostosowania wymagań edukacyjnych i pracy z uczniami objętymi kształceniem specjalnym i/lub nauczaniem indywidualnym, opracowuje (wspólnie z psychologiem szkolnym) i wdraża formułę dostosowania wymagań na terenie szkoły. Organizuje i uczestniczy w konsultacjach dotyczących pracy dydaktyczno-wychowawczej z uczniami diagnozowanymi na terenie poradni psychologiczno-pedagogicznej i mającymi trudności dydaktyczne i wychowawcze. Współpracuje w zakresie z monitorowania realizacji obowiązku szkolnego i absencji uczniów z wychowawcami i rodzicami. Niektórzy z uczniów integrowanych wymagają częstszych wizyt u lekarza, hospitalizacji. Pedagog czuwa, by nie doszło do sytuacji, w której takiemu uczniowi grozi niesklasyfikowanie lub ma duże zaległości programowe.

2. Określanie form i sposobów udzielania uczniom, w tym uczniom z wybitnymi uzdolnieniami, pomocy psychologiczno-pedagogicznej, odpowiednio do rozpoznanych potrzeb.

Poprzez właściwe rozpoznawanie, diagnozowanie i podejmowanie środków zaradczych wobec problemów związanych z funkcjonowaniem dziecka w środowisku szkolnym i domowym, szkoła integracyjna może skutecznie niwelować pojawiające się dysfunkcje, a także w odpowiednim czasie, podejmować działania wspomagające rozwój każdego dziecka.

Pedagog szkolny kieruje uczniów do różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej, prowadzi bieżące konsultacje z wychowawcami klas i nauczycielami uczącymi dotyczące zalecanych form oddziaływania, proponowanego postępowania wychowawczego. Opracowuje wykazy uczniów niepełnosprawnych z opisem schorzenia, deficytów i umiejętności dziecka oraz danymi przedszkola i poradni, do której należy. Opracowania te przekazuje wychowawcom klasy I, zwłaszcza pedagogowi specjalnemu, aby miał dokładne rozeznanie, z jakimi dziećmi będzie pracował. Współpracuje ze specjalistami – ustala terminy badań w poradniach specjalistycznych i rejonowych. Współpracuje w tym zakresie z rodzicami uczniów. Analizuje terminy ważności orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego, nauczania indywidualnego, opinii poradni

psychologiczno-pedagogicznych. Prowadzi rozmowy z psychologami i pedagogami, terapeutami opiekującymi się naszymi uczniami, uczestniczy w zespołach orzekających. Dzięki temu pomyślnie rozwiązuje problemy edukacyjne i emocjonalne podopiecznych.

3. Organizowanie i udzielanie różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów, rodziców i nauczycieli.

Zaspokajanie potrzeb intelektualnych i społecznych wszystkich dzieci, poprzez stworzenie im odpowiednich warunków dydaktycznych (indywidualizowanie programów nauczania, organizowanie zajęć wspomagających nauczanie i kompensujących zaburzenia w różnych sferach rozwoju) i społeczno-wychowawczych (integrowanie zespołu klasowego, udział w różnych imprezach szkolnych, organizowanie czasu wolnego), jest szczególnie istotnym zadaniem placówki integracyjnej. Organizowanie różnych form pomocy dzieciom ma na celu pomoc w przezwyciężaniu trudności w nauce, w niepowodzeniach szkolnych. Specyfika pracy w szkole integracyjnej wymaga od pedagoga zaangażowania w dużym stopniu w rozwiązywanie problemów dotyczących rodzin uczniów.

Pedagog szkolny opiekuje się dziećmi wymagającymi indywidualnego nauczania, pomocy w formie zajęć specjalistycznych, uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i dostosowaniem wymagań edukacyjnych (w tym nad uczniami zdolnymi), służy pomocą nauczycielom dydaktykom i pedagogom wspomagającym w wyborze odpowiednich metod i form pracy. Organizuje systematycznie spotkania dla nauczycieli z psychologiem ze specjalistycznej poradni psychologiczno-pedagogicznej. Celem tych konsultacji jest doskonalenie umiejętności nauczycieli, wypracowywanie odpowiednich sposobów pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Pedagog prowadzi obserwację zachowania pojedynczych uczniów i klasy, rozmowy indywidualne z uczniami, nauczycielami, rodzicami, analizuje wyniki nauczania i ocen zachowania. Bierze udział w wywiadówkach i radach pedagogicznych, udziela porad wychowawczych.

Analizuje potrzeby uczniów pod kątem sprawdzianu po klasie VI i egzaminu gimnazjalnego. Prowadzi konsultacje z OKE w Jaworznie. Współpracuje z ośrodkami rehabilitacyjnymi, stowarzyszeniami, centrami wolontariatu, uczelniami, szpitalami, fundacjami. Prowadzi poradnictwo w zakresie przepisów prawa oświatowego dotyczącego kształcenia i opieki nad uczniami, ustawy o pomocy społecznej, orzekania o niepełnosprawności, zasiłków. Organizuje konsultacje dla rodziców w zakresie pomocy w rozwiązywaniu problemów z uzyskaniem pomocy z opieki społecznej – zasiłki, dożywianie uczniów; w postępowaniu w sprawach opiekuńczych – wnioskowanie o alimenty, status rodziny zastępczej, opinie do sądu, w załatwianiu spraw dotyczących różnorodnych instytucji - kompletowanie dokumentów potrzebnych w ubieganiu się np. o rentę rodzinną. Pomaga rodzicom w przygotowaniu pism do właściwych instytucji, opiniuje wnioski do PFRON, MOPS o przyznanie komputera czy innej pomocy finansowej.

4. Podejmowanie działań wychowawczych i profilaktycznych wynikających z programu wychowawczego szkoły i programu profilaktyki, o których mowa w odrębnych przepisach, w stosunku do uczniów, z udziałem rodziców i nauczycieli.

Poprzez edukację wychowawczą rodziców, oddziaływania prewencyjne i wychowanie ukierunkowujące, mające na celu zapobieganie, ograniczenie i eliminowanie niepożądanych zjawisk, szkoła integracyjna realizuje funkcję profilaktyczną.

Pedagog podejmuje działania w ramach wczesnej interwencji w przypadku wystąpienia problemów wychowawczych w jakiegokolwiek formie. Opracowuje wzory różnych dokumentów, które ułatwiają pracę, np. notatki służbowej i notatki z rozmowy z rodzicami. Organizuje spotkania różnych specjalistów z rodzicami, uczniami lub nauczycielami uwzględniające potrzeby określonej grupy rozmówców. Współpracuje z instytucjami, radnymi, urzędnikami, lekarzami w celu niesienia pomocy uczniom i ich rodzinom, np. uzyskanie lokalu socjalnego uzyskanie środków potrzebnych na wykonanie operacji, przyspieszenie terminu badań specjalistycznych.

5. Wspieranie działań wychowawczych i opiekuńczych nauczycieli wynikających z programu wychowawczego szkoły i programu profilaktyki, o których mowa w odrębnych przepisach,

Szkoła integracyjna ma na celu wpływanie na świadomość ludzi, dotyczącą wiedzy na temat funkcjonowania osób niepełnosprawnych, przystosowanie środowiska społecznego do współżycia z nimi. Daje to możliwość poprawy stanu świadomości społecznej i wzrostu akceptacji dla obecności wśród nas osób niepełnosprawnych. Szkoła, dzięki swojej specyfice, ma na celu skupienie wokół działań szkoły społeczności lokalnej. Umożliwia rodzicom większe zaangażowanie w edukację dziecka (lekcje otwarte, możliwość uczestniczenia z dzieckiem w lekcjach), a także w inne działania mające na celu poprawę jakości pracy szkoły (zdobywanie sponsorów, odnawianie klas, organizowanie pokoju do zajęć indywidualnych, współorganizowanie wycieczek, imprez szkolnych).

Pedagog szkolny współtworzy i współpracuje w realizacji programów wychowawczych, uwzględniających specyfikę szkoły, współplanuje roczne plany wychowawcze. Przygotowuje, opracowuje, udostępnia scenariusze. Prowadzi spotkania dotyczące tolerancji i zrozumienia potrzeb uczniów niepełnosprawnych. Współpracuje z nauczycielami i wychowawcami w zakresie pracy z uczniami sprawiającymi problemy wychowawcze. Organizuje spotkania wychowawca – rodzic – pedagog / psycholog – w celu wzmocnienia oddziaływań wychowawczych i wypracowania skutecznych strategii działań. Czasem spotkania te odbywają się przy współudziale pracownika poradni, MOPS-u, kuratora.

6. Planowanie i koordynowanie zadań realizowanych przez szkołę na rzecz uczniów, rodziców i nauczycieli, w zakresie wyboru przez uczniów kierunku kształcenia i zawodu, w przypadku gdy w szkole nie jest zatrudniony doradca zawodowy.

Wybór szkoły ponadgimnazjalnej przez uczniów niepełnosprawnych wymaga od pedagoga szkolnego zaangażowania w realizację zadań z zakresu doradztwa zawodowego, we współpracy z pracownikami działu zawodowego poradni psychologiczno-pedagogicznej (specjalistycznej). Planuje objęcie badaniami uczniów klasy III (wybór szkoły) i II (ukierunkowanie) klas gimnazjalnych, spotkania z rodzicami, zajęcia warsztatowe.

7. Działanie na rzecz zorganizowania opieki i pomocy materialnej uczniom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej.

Wiele rodzin uczniów niepełnosprawnych wymaga szczególnego wsparcia. W szkole integracyjnej naukę pobierają uczniowie z różnych dzielnic Katowic. To powoduje konieczność współpracy z większą liczbą terenowych punktów pomocy społecznej (obecnie 8 punktów). Pedagog spotyka się z pracownikami socjalnymi, bierze udział w spotkaniach interdyscyplinarnych, podczas których omawiane są problemy wspólnych podopiecznych. Pedagog wnosi do sprawy wiele cennych informacji, które pomagają znaleźć jak najkorzystniejsze rozwiązanie, czasem bardzo skomplikowanych sytuacji. Zachęca rodziców do umożliwienia dzieciom uczęszczania do świetlicy środowiskowej. Współpracuje z pracownikami TPS w zakresie zorganizowania miejsca w placówce. Podejmuje interwencje w sprawie objęcia uczniów dożywianiem, czy też wzmoczonej kontroli rodziny przez pracowników opieki społecznej (np. w przypadku podejrzenia zaniedbywania dzieci).

8. Dokształcanie

Współczesność wymaga od nauczycieli stałego dokształcania się, poszerzania wiedzy, podnoszenia kwalifikacji. Specyfika pracy w szkole integracyjnej powoduje, że pedagog powinien posiadać szeroką wiedzę z wielu różnych dziedzin (oświata, praca z uczniem niepełnosprawnym, metody i formy działania, pomoc społeczna, sądownictwo).

9. Współpraca z psychologiem

Warto również pamiętać, że w tego typu szkole nieodzowna jest obecność psychologa, który wspiera działania na rzecz dziecka i rodziny. Prowadzi pracę terapeutyczną, jest inicjatorem wielu działań.

Pedagog i psycholog wspólnie planują zadania, których celem jest wszechstronna i kompleksowa pomoc. Dzięki właściwie zaplanowanym działaniom placówka będzie właściwie integrować uczniów, zapewni im odpowiedni rozwój, będzie cieszyć się uznaniem rodziców i otoczenia.

V Podsumowanie

Jak wynika z przytoczonych przez mnie przykładów działań, pedagog ma do spełnienia wiele obowiązków, wśród których na szczególne podkreślenie zasługuje:

- zajmowanie się sprawami wszystkich uczniów, którzy tego wymagają,
- roztaczanie kompleksowej pomocy dla dzieci niepełnosprawnych, z różnego rodzaju problemami i deficytami, z ubogich i niewydolnych rodzin,
- koordynowanie oddziaływań różnych instytucji i osób wspierających rozwój ucznia,
- angażowanie środowiska lokalnego w działania istotne dla najlepszego funkcjonowania szkoły,
- wykorzystywanie oferty różnych instytucji (terapeutycznych, rehabilitacyjnych, sądowiczych, socjalnych) do wychowawczo-edukacyjnych oddziaływań na indywidualnego ucznia, grupę i rodzinę,
- prowadzenie oddziaływań wychowawczych i profilaktycznych,
- stałe poszerzanie wiedzy, poszukiwanie informacji.

Aby uzmysłwić sobie jak ważną rolę pełni pedagog zatrudniony w szkole integracyjnej warto przytoczyć fragmenty wypowiedzi **Mariana Śnieżyńskiego i Janusza Korczaka. Pierwszy z nich w *Barwach życia* (1998) napisał:**

Pedagog to nie rzemieślnik

Pedagog to twórca

Pedagog to nie kuglarz

Pedagog to artysta

Twórca nigdy nie powieła sposobów działania

Twórca nigdy nie otwiera tym samym kluczem różnych osobowości

Ani tym bardziej nie czyni tego wytrychem

Twórca stara się odejść od utartych schematów.

Drugi z nich stwierdził, że

Być człowiekiem znaczy posiadać kryształową moralność, nieograniczoną tolerancyjność, do pasji posuniętą pracowitość, dążyć do ciągłego uzupełniania swego wykształcenia, pomagać innym...

Niezależnie od czasu, kiedy pisane były te słowa, trafnie określają pedagoga jako człowieka, twórcę, artystę, który jest tolerancyjny, pracowity, niesie pomoc, doskonali swoje umiejętności. Taką postawę, moim zdaniem, prezentować powinien każdy pedagog i nauczyciel, a bezwzględnie ten, który pracuje w placówce integracyjnej.

Maria Bernad

doradca metodyczny

ds. pomocy psychologiczno- pedagogicznej w Katowicach,
psycholog szkolny Zespołu Szkół Integracyjnych nr 1 w Katowicach

Przykład systemowej organizacji pracy pedagogów i psychologów szkolnych na terenie gminy

1. System doradztwa metodycznego dla pedagogów i psychologów szkolnych szkół katowickich.

Realizowane w szkołach zadania z zakresu pomocy psychologiczno- pedagogicznej, w głównej mierze określone w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach. (Dz.U. z 2003r. Nr 11, poz. 114) wymagają dużej kompetencji pedagogów i psychologów szkolnych z uwagi na rozległość przedsięwzięć realizowanych w szkołach.

Konieczność stałego podnoszenia jakości opieki psychologiczno- pedagogicznej wyzwoliła potrzebę systematycznych konsultacji merytorycznych różnych problemów, doskonalenia zawodowego, dzielenia się zdobywaną wiedzą i umiejętnościami.

Specyfika pracy psychologów i pedagogów szkolnych sprawia, że bardzo ważną potrzebą tej grupy zawodowej staje się wzajemna wymiana doświadczeń i wspólna analiza rozwiązywanych problemów szkolnych.

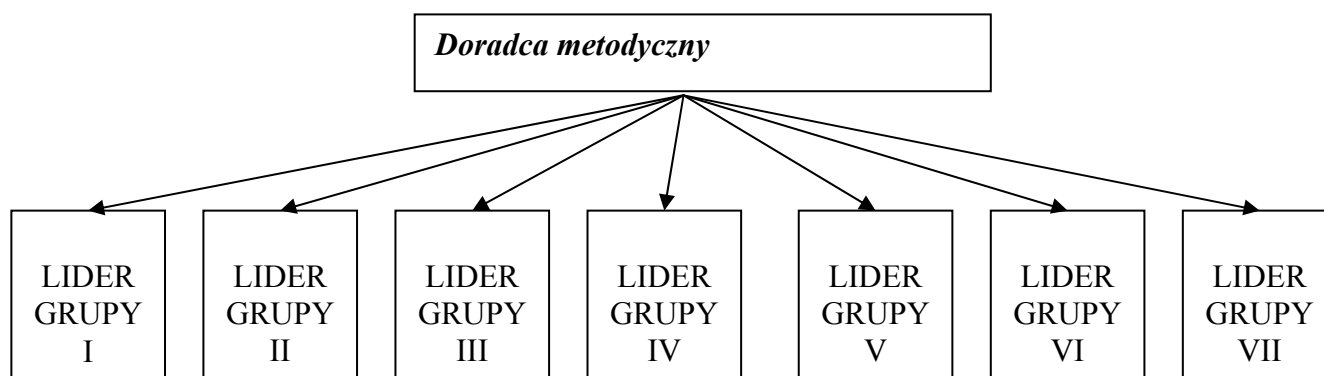
W celu usprawnienia wymiany doświadczeń oraz poprawienia współpracy merytorycznej środowiska pedagogów i psychologów szkolnych Katowic - zostały utworzone **GRUPY WSPARCIA**.

Ze względów organizacyjnych funkcjonuje aktualnie siedem grup zrzeszających psychologów i pedagogów pracujących w sąsiadujących ze sobą szkołach, wg dzielnic miasta. Jedną z grup stanowią pedagodzy i psychologodzy pracujący w szkołach ponadgimnazjalnych. Wynika to z faktu, że w tych szkołach nie uczy się już młodzież bezpośrednio związana ze środowiskiem lokalnym.

Liderzy grup wsparcia tworzą wraz z doradcą metodycznym – **RADĘ PEDAGOGÓW I PSYCHOLOGÓW SZKOLNYCH KATOWIC**.

Rada Pedagogów i Psychologów Szkolnych, z kolei wspiera działania doradcze, często analizuje przyczyny pojawiających się zjawisk wychowawczych, o szerszym zasięgu, wskazuje potrzeby szkoleniowe, wspomaga wymianę informacji czy materiałów edukacyjnych. W wielu przypadkach szkolenia są prowadzone w ramach grup wsparcia, co znacznie ułatwia organizację szkoleń, przynosi wymierne korzyści w budowaniu systemowych oddziaływań profilaktycznych.

SCHEMAT DORADZTWA METODYCZNEGO W ZAKRESIE POMOCY PSYCHOLOGICZNO- PEDAGOGICZNEJ W KATOWICACH

GRUPA I- Centrum, Koszutka

GRUPA II- Tysiąclecie, Załęże, Załęska Hałda

GRUPA III- Dąb, Welnowiec, Bogucice, Koszutka, Zawodzie

GRUPA IV- Szopienice, Nikiszowiec, Giszowiec, Janów, Dąbrówka M.

GRUPA V- Os. Paderewskiego, Brynów, Ligota
GRUPA VI- Ochojec, Piotrowice, Podlesie, Kostuchna, Ligota
GRUPA VII- Szkoły ponadgimnazjalne m. Katowic

2. *Formuła zespołowej analizy przydatności programów profilaktycznych dla pracy wychowawczej szkół.*

Bardzo popularna stała się w ostatnich latach działalność wielu instytucji proponujących szkołom oferty różnych prezentacji, spektakli profilaktycznych. Szkoły są „atakowane” różnego typu komercyjnymi ofertami, nie zawsze opartymi na rzetelnej podbudowie teoretycznej i merytorycznej. Wiele z tych propozycji było wdrażanych przypadkowo, bez głębszego rozeznania co do ich skuteczności. Pojawiają się stale na rynku oświatowym także propozycje niewłaściwe, nie przynoszące dobrych rezultatów.

Merytoryczna analiza przez szkołę proponowanych ofert nie jest na tym etapie możliwa. Dopiero udział uczniów w zajęciach, obejrzenie spektaklu czy spotkania daje obraz korzyści lub szkody wyrządzonej wychowankom. Pracując bezpośrednio z dziećmi i młodzieżą jako środowisko psychologiczno- pedagogiczne jesteśmy bardzo uwrażliwieni na atakowanie szkół „pseudoprofilaktycznymi” działaniami. Akcyjność i wątpliwa wartość wychowawcza tych działań szkodzi wychowaniu, a nieraz nawet uniemożliwia stałość oddziaływania wychowawczego.

W związku z tym w oparciu o dotychczasową dobrą współpracę Rady Pedagogów i Psychologów Szkolnych z Pełnomocnikiem Prezydenta Katowic ds. Rozwiązywania Problemów Uzależnień podjęta została inicjatywa prowadzenia analizy przydatności różnego typu ofert profilaktycznych dla pracy wychowawczej w szkołach. Wspólne konsultacje, zespołowa ocena proponowanych form profilaktycznych zaczęła przynosić wymierne korzyści. Powstałe w wyniku tego opinie umożliwiły stopniowe porządkowanie istniejącego „chaosu” w tej materii.

W ramach zebrań metodycznych czy spotkań grup wsparcia również omawiane są efekty proponowanych działań, prezentowane stanowiska poszczególnych szkół w tej kwestii.

Przynoszące dobre efekty propozycje profilaktyczne są w ten sposób upowszechniane, natomiast te które mogą stanowić niewłaściwe oddziaływanie - odrzucane.

3. *Podstawowe informacje dotyczące udziału Rady Pedagogów i Psychologów Szkolnych w opracowywaniu Miejskiego Programu Prewencyjnego z zakresu bezpieczeństwa dzieci i młodzieży pod nazwą:*

„BEZPIECZNE DZIECKO – PRZYJACIEL SZNUPKA”

„BEZPIECZNY GIMNAZJALISTA”.

W wyniku rzeczowej analizy sytuacji szkół w zakresie bezpieczeństwa, Komenda Miejska Policji w Katowicach w 2004 r. wystąpiła z propozycją stworzenia jednolitej formuły działań profilaktycznych o charakterze długofalowym.

Do współpracy zaproszono:

- Pełnomocnika Prezydenta Katowic ds. Rozwiązywania Problemów Uzależnień,
- Wydział Zarządzania Kryzysowego Urzędu Miasta Katowice,
- Wydział Edukacji Urzędu Miasta Katowice,
- Radę Pedagogów i Psychologów Szkolnych Miasta Katowice,
- Stowarzyszenie Śląskie Centrum Profilaktyki i Psychoterapii w Katowicach.

Oczywiście realizacja tak zaplanowanego oddziaływania nie wyczerpuje możliwości danej szkoły w zakresie profilaktyki, stanowi jedynie podstawowy „pakiet profilaktyczny”. Przeciwdziała natomiast wprowadzaniu do szkół przypadkowych, niesprawdzonych programów.

W wyniku współpracy tych podmiotów w naszym mieście został opracowany **system** podstawowego oddziaływania w zakresie bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w formie bezpośrednich zajęć z uczniami w szkołach; zajęć które są prowadzone przez wychowawców klas wg jednolitej formuły.

Miejski Program „BEZPIECZNE DZIECKO – PRZYJACIEL SZNUPKA” jest realizowany **we wszystkich szkołach podstawowych Miasta Katowice** od roku szkolnego 2004/2005.

Natomiast Program „BEZPIECZNY GIMNAZJALISTA” został wdrożony do realizacji w **klasach pierwszych gimnazjum** od roku szkolnego 2005/2006, a w roku szkolnym 2006/2007 jest realizowany w klasach I i II.

Formuła obu programów obejmuje **cztery obszary tematyczne dotyczące szeroko rozumianego bezpieczeństwa dzieci i młodzieży:**

- **I etap** - realizacja tematyki dotyczącej bezpieczeństwa dzieci w kontaktach z dorosłymi (molestowanie, znęcanie się, kradzieże, pozyskiwanie od dzieci przez przestępców informacji),
- **II etap** - tematyka dotycząca przemocy rówieśniczej (bójki, pobicia, rozboje, wymuszenia, kradzieże),
- **III etap** - tematyka dotycząca uzależnień (nikotyna, narkotyki, alkohol, internet),
- **IV etap** - tematyka dotycząca bezpiecznego wypoczynku (bezpieczeństwo w trakcie wakacji w mieście, w trakcie podróży, w trakcie wypoczynku nad wodą i w górach).

Program został tak skonstruowany, by zagadnienia poruszane w trakcie zajęć były w kolejnych latach powtarzane i rozszerzane, mimo zmiany przebiegu i zawartości poszczególnych spotkań. Wynika to z podstawowej zasady wychowawczej, jaką jest potrzeba powracania do ważnych tematów. Odbywa się to jednak nie w formie wykładu, czy pogadanki których skuteczność jest różna lecz w postaci aktywnych ćwiczeń umożliwiających uczniom trenowanie właściwych zachowań, powtarzanie optymalnych sposobów reagowania w trudnych sytuacjach, wypracowywanie własnych, dobrych odpowiedzi na zagrożenia. Wg założeń autorów realizacja przebiega w tym samym okresie roku szkolnego w poszczególnych klasach.

Istotnym założeniem programu jest to, by z dziećmi i młodzieżą w szkole w każdej klasie wychowawca jako osoba mająca najbliższy kontakt (często najbardziej znająca problemy i specyfikę klasy) w podobnej formie przekazał ważne informacje dotyczące bezpieczeństwa. Scenariusze zostały tak opracowane, by trudne pod względem wychowawczym zagadnienia były realizowane w sposób bezpieczny dla dzieci i młodzieży, bez ingerowania w indywidualne doświadczenia na forum grupy, z zaznaczonym akcentem na modelowanie pozytywnych zachowań i budowanie korzystnych postaw społecznych.

By program mógł być w każdej szkole sprawnie realizowany wymaga wewnętrznej dobrej organizacji pracy.

Wg naszych założeń – wdrożenie i monitorowanie programu spoczywa na dyrektorze szkoły jako osobie odpowiadającej za bezpieczeństwo uczniów, za realizację zadań z zakresu profilaktyki. Osoba dyrektora też nadaje rangę takim oddziaływaniom.

Bezpośrednim koordynatorem programu na terenie każdej szkoły powinien być pedagog lub psycholog szkolny - bowiem są to nauczyciele, którzy uczestniczą w przygotowaniu do realizacji programu w ramach szkoleń metodycznych.

Natomiast bezpośrednimi realizatorami programu są już wychowawcy poszczególnych klas.

Przeprowadzona dwukrotnie ewaluacja programu pozwoliła na określenie mocnych stron programów.

Główne atuty programu to:

- ◆ Łatwość w realizacji,
- ◆ Zainteresowanie uczniów w trakcie zajęć,
- ◆ Poparcie rodziców dla takiego działania,
- ◆ Akceptacja maskotki Sznupka i jej wiarygodność, (dostępność telefoniczna),
- ◆ Jednorodność materiałów i narzędzi ewaluacyjnych,
- ◆ Zgodność w realizacji w całym mieście (czas, sposób przekazu, jednolitość materiałów).

4. Idea pracy systemowej w ramach pomocy psychologiczno- pedagogicznej w szkołach.

Szkoła stanowi bardzo specyficzne środowisko życia dziecka z uwagi na skomplikowane relacje między dzieckiem, a rówieśnikami, nauczycielami i jego środowiskiem rodzinnym.

Złożoność tych relacji powoduje trudność w skutecznym oddziaływaniu. Dodatkowo różnice dotyczyć mogą celów oddziaływań, sposobów reagowania wychowawczego, uprzednich doświadczeń oraz kompetencji poszczególnych osób uczestniczących w wychowaniu i edukacji.

W związku z tym warto zastanowić się nad modelem skutecznych działań profilaktycznych na terenie szkoły.

Dotychczasowe doświadczenia wyraźnie pokazują, iż taki model to model pracy systemowej.

Szkoła może prowadzić działania profilaktyczne w ramach systemu na kilku poziomach:

I – WEWNĄTRZSZKOLNY - oparty na współpracy nauczycieli, wychowawców, pedagoga, psychologa szkolnego, liderów określonych zadań szkolnych.

Proponowana forma:

zespoły zadaniowe – ukierunkowane na rozwiązanie konkretnego problemu, sytuacji szkolnej. Są to:

- ✓ zespoły wychowawcze,
- ✓ zespoły nauczycieli uczących w danej klasie, na danym etapie edukacyjnym,
- ✓ zespoły ds. opracowania procedur interwencyjnych,
- ✓ zespoły ds. profilaktyki szkolnej,
- ✓ zespoły ds. budowania programu wychowawczego.

Taką formę może stanowić także zespół: - wychowawca, pedagog, psycholog, – którzy wspólnie z rodzicem, czy uczniem analizują problem, szukają skutecznych rozwiązań, konstruują podstawy programu naprawczego – kontrakt wychowawczy itp.

II – ŚRODOWISKOWY – oparty na współpracy pedagoga, psychologa, często wychowawcy z realizatorami różnego typu pozalekcyjnych form oddziaływania wychowawczego. To są często zespoły funkcjonujące w ramach środowiskowych programów profilaktycznych. Do tego typu działań jest włączane środowisko lokalne, instytucje funkcjonujące w nim (parafia, uczniowski klub sportowy itp.);

III – INTERDYSCYPLINARNY – oparty na współpracy instytucji uczestniczących w rozpoznawaniu problemów ucznia – poradnie psychologiczno-pedagogiczne, Ośrodek Interwencji Kryzysowej, kurator sądowy, świetlice środowiskowe itp.

Często do tego typu współpracy zapraszani są też rodzice ucznia.

IV – GRUPY WSPARCIA np. pedagogów i psychologów szkolnych – jako środowisko wspierające w zakresie dzielenia się doświadczeniem w rozwiązywaniu podobnych problemów, wskazujące skuteczne rozwiązania, wykorzystujące podobne narzędzia diagnostyczne, umożliwiające porównawcze analizy np. w przypadku programów profilaktycznych, edukacyjnych.

Akademia Młodego Wychowawcy – dobra praktyka pracy z młodymi nauczycielami

W każdej szkole opracowuje się rozbudowane programy wychowawcze i profilaktyczne, które służą realizowaniu konkretnych celów i założeń wychowawczych. Opracowuje się koncepcje pracy z uczniem trudnym, zdolnym i zaburzonym. Niezbędnym warunkiem prawidłowego funkcjonowania ucznia w środowisku szkolnym staje się świadome budowanie zespołu klasowego.

Wiele mówi się o indywidualnych potrzebach ucznia i różnicowaniu pracy ze względu na specyfikę środowiska. Diagnozuje się problemy szkoły – bezpieczeństwo, agresję, przemoc, uzależnienia, negatywizm szkolny, po to by móc wychodząc od rzetelnej i trafnej diagnozy – efektywnie im zapobiegać.

Wszystko to wpisuje się w zadania nauczyciela- wychowawcy, którego rola i zadania we współczesnej szkole zmienia się. Dziś oczekuje się, że wychowawca będzie:

- Osobą podstawowego kontaktu z dzieckiem
- Profesjonalistą posiadającym realne kompetencje w zakresie wsparcia wychowawczego i rozwiązywania problemów
- Inicjatorem świadomie wpływającym na rozwój swoich uczniów

Posiadanie kompetencji wychowawczych jest efektem rozwoju w zakresie wiedzy, umiejętności i postawy osobistej nauczyciela- wychowawcy.

Mieć wiedzę, to znaczy mieć intelektualną możliwość działania adekwatnego do sytuacji, w jakiej znajduje się wychowawca i wychowanek. Ale wiemy, że nie wystarczy wiedzieć, co powinno być zrobione, ale trzeba umieć to zrobić. Posiadane umiejętności pozwalają na efektywne działanie w konkretnej sytuacji.

Doskonalenie zatem praktycznych umiejętności wychowawczych jest niezbędnym elementem rozwoju nauczyciela-wychowawcy.

Temu służy Akademia Młodego Wychowawcy- projekt wspierający pracę nauczyciela.

Powstał z przekonania, że zagrożenie wykluczeniem społecznym dzieci i młodzieży staje się coraz poważniejszym problemem szkoły a przygotowanie kompetentnych kadr pracujących na rzecz minimalizacji tych zjawisk, staje się priorytetem edukacyjnym. Ważnym elementem wychowania w szkole jest profilaktyka wykluczenia społecznego oraz działania aktywizujące, prowadzące do zaradności społecznej.

Aby efektywnie pracować na rzecz profilaktyki szeroko rozumianej patologii wśród dzieci i młodzieży, niezbędne jest **przygotowanie nauczycieli - wychowawców**, którzy będą potrafili stawiać czoła zadaniom szkoły w zakresie profilaktyki problemów dzieci i młodzieży.

Nauczyciele, spotykając się dwa razy w miesiącu na zajęciach w Akademii mają możliwość nie tylko zdobywania wiedzy i kształcenia umiejętności wychowawczych ale przede wszystkim uzyskania wsparcia, wymiany doświadczeń, dzielenia się spostrzeżeniami i wnioskami z pracy wychowawczej.

Projekt jest w trakcie realizacji, w ubiegłym roku uzyskał wsparcie Rządowego Programu- Funduszu Inicjatyw Obywatelskich.

Partnerstwo dorosłych – rodzice – nauczyciele – wobec problemów wychowawczych

Omówienie programu pedagogizacji rodziców uczniów klas 0-3 Szkoły Podstawowej nr 12 w Gliwicach w autorskim opracowaniu mgr Grażyny Korycińskiej

Rodzina i szkoła to środowiska, które uzupełniają się wzajemnie, by wspomagać wszechstronny rozwój młodego człowieka. Niezbędna jest zatem rzeczywista współpraca tych środowisk. Jedną z dróg prowadzących do właściwej współpracy domu i szkoły jest w naszej szkole pedagogizacja rodziców. Przedstawiony tu program jest wynikiem poszukiwań innowacyjnych metod współpracy z rodzicami połączonych z metodami tradycyjnymi gdzie celem pedagogizacji jest zarówno bezpośrednia jak pośrednia pomoc rodzicom w ich oddziaływaniach wychowawczych, dzięki podniesieniu stopnia ich refleksyjności, wzbogaceniu świadomości pedagogicznej a przez to poprawienie funkcjonowania rodziny. Ważnym zadaniem pedagogizacji jest również kształcenie kultury pedagogicznej rodziców oraz innych osób zaangażowanych w proces wychowania ucznia (Stanisław Kawula, Warszawa 1993) Omawiany program jest zgodny z potrzebami SP nr 12, ze szkolnym programem profilaktyki oraz programem wychowawczym.

W ramach programu spotkania z rodzicami miały różne formy - od pogadanek, poprzez dyskusje i spotkania ze specjalistami, po warsztaty z udziałem samych rodziców, bądź rodziców i ich dzieci. Ponadto poszerzono pedagogizację rodziców na spotkaniach zbiorowych dodatkowo o konsultacje indywidualne z rodzicami, lekcje otwarte oraz udział w uroczystościach szkolnych i klasowych.

Cenną pomocą okazał się także *kącik dla rodziców zorganizowany* w sali każdej z klas, a w nim umieszczone m.in. artykuły o charakterze wychowawczym, pedagogicznym, psychologicznym bądź też z zakresu profilaktyki, wymagania programowe dla klas 1 - 3, zadania planu wychowawczego szkoły oraz terminarz klasowy. W klasie 0 bardzo ważne było podanie rodzicom ramowego planu dnia i tematyki całodniowych zajęć w poszczególnych tygodniach pracy oddziału zerowego.

Wszystkie wymienione tu działania przyczyniły się do rzeczywistej współpracy nauczycieli z rodzicami. Starannie przemyślane i przygotowane spotkania zbiorowe czy indywidualne były bowiem płaszczyzną porozumiewania się z rodzicami nawet w trudnych sytuacjach.

Podstawowe cele programu:

- wyposażenie rodziców w niezbędną wiedzę pedagogiczną i psychologiczną, bądź podniesienie poziomu tej wiedzy
- zaangażowanie rodziców w życie klasy i szkoły
- stworzenie wspólnego programu wychowawczego klasy, w oparciu o program wychowawczy szkoły
- zintegrowanie wysiłków wychowawczych domu i szkoły.

Tematyka spotkań:

Klasa 0

1. "Szkoła wcale nie jest straszna".
2. Potrzeby, uczucia i emocje dziecka w wieku wczesnoszkolnym.
3. Przygotowanie dziecka do pisania - propozycje ćwiczeń usprawniających dłoni.
4. Proces nauki czytania dziecka sześciolatniego.

Klasa 1

1. Integracja zabiegów wychowawczych domu i szkoły.
2. Środki masowego przekazu a zachowanie i rozwój dziecka.
3. Dziecięcy świat baśni i jej znaczenie wychowawcze, terapeutyczne i dydaktyczne.

Klasa 2

1. Doskonalenie umiejętności liczenia i rozwiązywania problemów matematycznych u dzieci w młodszym wieku szkolnym.
2. Źródła powodzeń i niepowodzeń szkolnych.
3. Agresja - przyczyny i sposoby zapobiegania zachowaniom agresywnym wśród dzieci.

Klasa 3

1. Przyczyny i sposoby postępowania z dzieckiem ryzyka dysleksji.
2. Zalety i wady gier komputerowych i programów multimedialnych dla dzieci.
3. **Rodzaje kontaktów interpersonalnych w klasie szkolnej.**

Przykładowe scenariusze zajęć nauczyciela i pedagoga z rodzicami:

Klasa 0

Temat 1: “Szkola wcale nie jest straszna” (na podstawie pomysłu Alicji Iwaniec)

Cele: *Wzbudzenie zaufania do nauczyciela – wychowawcy*

- Przedstawienie dzieci przez rodziców
- Zapoznanie dzieci z osobą wychowawcy
- Wzajemne poznanie się dzieci
- Rozwianie dziecięcych niepokojów związanych z pójściem do szkoły

Metody: rozmowa, śpiew, praca plastyczna, zabawa ruchowa ze śpiewem

Formy pracy: warsztaty dla rodziców i dzieci

Pomoce: Kartka z cukierkiem dla każdego dziecka, napisy o aktualnym nastroju dziecka. Kolorowe kartki, mazaki, nożyczki, magnesy.

Czas trwania: 45 – 60 minut

Przebieg spotkania:

1. Powitanie indywidualne wychowawcy z każdym wchodzącym do sali dzieckiem i rodzicem.

Wybór kartki (z przypiętym cukierkiem) w kolorze mówiącym o nastroju dziecka:

- Kolor różowy - czuję się świetnie!
- Czerwony - czuję się dobrze.
- Niebieski - trochę się denerwuję.
- Szary - bardzo się boję.
- Czarny - jestem smutny.
- Fioletowy - ciekawi mnie, co będzie się działo.

(Wyboru dokonuje dziecko, rodzic czyta napisy.)

2. Powitanie wszystkich zgromadzonych i przedstawienie się osoby wychowawcy.

3. Obrysowanie ołówkiem dłoni dziecka i wpisanie w nią imienia w ulubionej przez dziecko formie. Wycięcie. - praca wspólna rodzica i dziecka.

4. Przedstawienie dzieci przez rodziców wg wzoru umieszczonego na tablicy:

To jest moja kochana córka / kochany syn ...

(wychowawca z wszystkimi zgromadzonymi osobami śpiewa piosenkę powitalną, na melodię “Panie Janie”, na zasadzie echa melodycznego).

Witaj
Pośród nas.
Wszyscy Cię kochamy.
Baw się z nami dziś.

Podczas śpiewu rodzic wraz z dzieckiem podchodzi do tablicy i przypina wycięty kontur dłoni z imieniem, do słonka - na obwodzie narysowanego żółtą kredą koła. W ten sposób powstają kolorowe promyki słońca. Następnie podchodzą do wychowawcy stojącego pośrodku sali i tworzą koło.

5. Wspólna zabawa ruchowa do piosenki powitalnej - rodzice, dzieci i wychowawca klaszczą przy dwóch pierwszych wersach piosenki, przy trzecim kładą prawą rękę na sercu, natomiast przy czwartym tańczą w kole.

6. Przyrzeczenie - tekst ślubowania. (Dzieci podnoszą dwa palce prawej ręki i powtarzają tekst za wychowawcą.)

*My, tu dzisiaj zgromadzeni, może trochę przestraszeni, przyrzekamy być:
wesołymi i koleżeńskimi. Zawsze będziemy pamiętali słowa: dzień dobry, dziękuję, proszę
i przepraszam. Obiecujemy uczyć się pilnie i wesoło bawić!*

7. Wręczenie (kupionego wcześniej przez rodziców) kompletu podręczników każdemu dziecku.

8. Ewaluacja metodą niedokończonych zdań:

Dzisiaj podobało mi się, bo ...

Dzisiaj nie podobało mi się, bo ...

Chciałbym / chciałabym, żeby w zerówce ...

9. Sprawy organizacyjne.

10. Podziękowanie wszystkim za wspólnie spędzony czas.

Temat 2: Potrzeby, uczucia i emocje dziecka w wieku wczesnoszkolnym.

Cele: *Zaangażowanie rodziców w życie klasy.*

- Stworzenie rodzicom możliwości do krótkiego wzajemnego poznania się.
- Nawiązanie współpracy wychowawcy z rodzicami poprzez wspólne uzgodnienie listy zajęć w zerówce
- Uwrażliwienie rodziców na potrzeby, uczucia i emocje dziecka w wieku wczesnoszkolnym.

Metody: rozmowa, „burza mózgów”, prelekcja pedagoga

Formy pracy: warsztaty dla rodziców

Pomoce: prace plastyczne dzieci, wizytówki uczniów, materiały dla rodziców.

Czas trwania: 45 minut

Przebieg spotkania:

1. Przywitanie rodziców przez osobę prowadzącą
(Do krzesłek przyporządkowane są wizytówki siedzących tam uczniów. Rodzice proszeni są o odszukanie ich i zajęcie miejsca swojego dziecka.).

2. Zwrócenie uwagi rodzicom, że siedzą obok rodzica kolegi / koleżanki jego syna / córki. Zachęcenie rodziców do zapoznania się, wymiany adresów, telefonów.
3. Rozmowa na temat dziecka, zainspirowana przygotowanymi przez dzieci pracami plastycznymi (kwiatuszek) oraz niedokończonymi zdaniami: Moje dziecko lubi ... Moje dziecko nie lubi ... Interesuje się ... - porównanie prac dzieci z informacjami rodziców na temat dziecka.
4. "Burza mózgów" - podawanie i zapisywanie propozycji, wniosków dotyczących zajęć obowiązkowych i nieobowiązkowych w zerówce oraz pobytu dziecka w szkole. Każdy rodzic dysponuje trzema głosami, które przydziela najciekawszym jego zdaniem pomysłom.
5. Warsztaty pedagoga szkolnego na temat potrzeb, uczuć i emocji dziecka w wieku wczesnoszkolnym.
6. Podziękowanie za aktywny udział w spotkaniu.
7. Ewaluacja.

Temat 3: Przygotowanie dziecka do pisania – propozycje ćwiczeń usprawniających dłonie.

Cele: *Wyposażenie rodziców w niezbędną wiedzę pedagogiczną.*

- Zapoznanie rodziców z metodami nauki pisania dziecka
- Zapoznanie z zestawem ćwiczeń usprawniających całą rękę i dłonie
- Zachęcenie do przeprowadzania w domu zabaw rozwijających zmysły dziecka.

Metody: wykład ilustrowany przykładami, pokaz, rozmowa

Formy pracy: praca zbiorowa

Pomoce: zestaw ćwiczeń usprawniających całą rękę i dłonie, przykładowe prace plastyczne, wybrane pozycje książkowe

Czas trwania: 60 minut

Przebieg spotkania:

1. Powitanie.
2. Omówienie spraw bieżących.
3. Krótkie wprowadzenie w tematykę zebrania.
4. Wykład ilustrowany nauczyciela – wychowawcy na temat wprowadzania dziecka w świat pisania. Omówienie metod nauki pisania.
5. Zaprezentowanie konkretnych ćwiczeń usprawniających całą rękę oraz dłonie.
6. Przedstawienie efektów pracy dzieci na podstawie ich wytworów plastycznych.
7. Wykonanie niektórych ćwiczeń wspólnie z rodzicami.
8. Rozmowa na temat zaproponowanych ćwiczeń.

9. Przedstawienie pozycji książkowych poszerzających tematykę przygotowania dziecka do pisania: D. Berthet: „Wprowadzenie do nauki pisania”; E. Wagner „Patrzeć – słyszeć – czuć. Zabawy rozwijające zmysły”; R. Seitz: „Chcę tego dotknąć! Zabawy rozwijające zmysł dotyku.”
10. Podziękowanie. Rozmowy indywidualne dotyczące przygotowania dziecka do pisania.

Ewaluacja programu

Ewaluacja opisanego programu, już po pierwszym roku jego wdrożenia, dostarczyła informacji o jego skuteczności oraz pomogła wyciągnąć wnioski do dalszej pracy wychowawcy klasowego. Ewaluację przeprowadzono w oparciu o obserwację, indywidualne rozmowy z rodzicami oraz arkusz ewaluacyjny dla rodziców. Okazało się, że rodzice są zainteresowani pogłębianiem swojej wiedzy. 56% rodziców korzystało z *Biblioteczki dla rodziców* założonej przez wychowawcę oraz z przygotowanych opracowań poradników i książek z zakresu pedagogiki i psychologii. Rodzice 25% uczniów korzystali także z porad szkolnego psychologa i pedagoga.

Na prośbę rodziców w szkole odbywają się cotygodniowe konsultacje indywidualne z wychowawcą klasy, w każdy poniedziałek w godzinach popołudniowych (w tym czasie dyżur pełnią również pedagog i psycholog szkolny). Pozwala to na swobodną rozmowę oraz na szczegółowy opis zachowania i postępów w nauce dziecka. Pomaga także zintegrować wysiłki wychowawcze domu i szkoły.

Wspólnie z rodzicami, w oparciu o program wychowawczy szkoły oraz na podstawie gry motywacyjnej pt.: „Bank Sukcesów” (WSiP), został opracowany program wychowawczy klasy.

Większość rodziców chętnie i aktywnie uczestniczy w życiu klasy i szkoły, o czym świadczą m.in. współorganizowane z wychowawcą kiermasze charytatywne na rzecz klasy, pomoc przy dekorowaniu sali lekcyjnej, sponsorowanie mleka dzieciom potrzebującym pomocy materialnej oraz systematyczna współpraca z Radą Rodziców. Część rodziców włączyła się aktywnie także w akcję „Cała Polska czyta dzieciom” podczas *Kwadransów z bajką*, kiedy to mamy uczniów klasy pierwszej, podczas lekcji, czytały dzieciom na głos wybrane przez siebie książki.

Bibliografia:

- Berthet D. „Wprowadzenie do nauki pisania”, Warszawa 2002
- Bogdanowicz M. „Ryzyko dysleksji. Problem i diagnozowanie”, HARMONIA, Gdańsk 2002
- Braun-Gałkowska M. „Psychologia domowa”, WWD, Olsztyn 1990
- Brejnak W. „Kocham i wychowuję”, OW-P i R-H „Adam”, Warszawa 1993
- Dudzińska I. „Dziecko sześćioletnie uczy się czytać”, WS i P, Warszawa 1986
- Filipczuk H. „Rodzina a rozwój psychiczny dziecka” NK, Warszawa 1981
- Fleming I., J. Fritz „Zabawy na spostrzeganie dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym”, Kielce 1999
- Jan Paweł II: Adhortacja Apostolska „Familiaris Consortio”
- Jundził I. „Rola zawodowa pedagoga szkolnego” WS I P, Warszawa 1980
- Kachel M. (tłum.) „Księga gier i zabaw”, SCRIBA, Racibórz 1994
- Korycińska G. praca magisterska „Wartości i postawy rodzicielskie a kontakty interpersonalne w klasie szkolnej”, Cieszyn 1995
- Liebertz Ch. „Praktyczny poradnik nauczania integracyjnego. Skarbnica wiadomości teoretycznych, metod i zabaw”, JEDNOŚĆ, Kielce 2003
- Rawicka A. „Współpraca przedszkola z rodzicami”, Warszawa 1974
- Seitz R. „Chcę tego dotknąć! Zabawy rozwijające zmysł dotyku”, JEDNOŚĆ, Kielce 2002
- Seitz R. „Co widzisz wokół siebie? Zabawy rozwijające zmysł wzroku”, JEDNOŚĆ, Kielce 2001
- Szufliński P. „Wielka Księga Gier i Zabaw”, JEDNOŚĆ, Kielce 2002
- Wagner E. „Patrzeć – słyszeć – czuć. Zabawy rozwijające zmysły”, JEDNOŚĆ, Kielce 2002
- Artykuły miesięcznika nauczycieli i wychowawców katolickich „*Wychowawca*”

Jolanta Zwyrtek
Pedagog PPP Mikołów
Konsultant ROM-E *Metis* w Katowicach

*Jedność jest potrzebna,
konieczna przy wszelkich,
wielkich przedsięwzięciach
istnieje, jeżeli wszyscy
dążymy do tego samego, jednego celu.
Dzięki zgodzie małe rzeczy wzrastają....*

Zespół Interdyscyplinarny – kompleksowe podejście do budowania środowiska wychowawczego

Zespół Interdyscyplinarny -to grupa profesjonalistów stale ze sobą współpracujących w sposób skoordynowany, zapewniający skuteczne reagowanie na różne trudne sytuacje powstające w rodzinie.

Członkowie zespołu skupiają specjalistów z różnych dziedzin. Reprezentują tym samym instytucje publiczne odpowiedzialne za koordynowanie i organizowanie różnych form pomocy.

Zespół taki tworzy swoistą koalicję wokół rozpatrywanego problemu.

Jego działania koncentrują się na badaniu problemu rodziny, na strategii postępowania z danym przypadkiem, na zagadnieniach dotyczących terapii.

Powoływanie takiego zespołu uzależnione jest od specyfiki sytuacji i zaistniałego problemu, który trzeba jak najlepiej i jak najszybciej rozwiązać.

Organizowanie pomocy interdyscyplinarnej:

1. Zespół składający się z osób, które kształtują zasady pomagania rodzinom na danym terenie. Nie zajmuje się konkretnym problemem raczej stwarzaniem warunków skutecznego rozwiązywania tego problemu.
2. Zespół powołany do rozwiązywania konkretnych problemów przysłowiowego Jasia Kowalskiego, żeby te problemy skutecznie rozwiązywać, by nie ponosić samemu całej odpowiedzialności, warto pracować w zespole interdyscyplinarnym.

Powiat mikołowski obejmuje swym zasięgiem 5 gmin: Łaziska Górne, Mikołów, Ornontowice, Orzesze, Wyry. Każda z gmin ma swoje potrzeby, zasoby i możliwości. W powiecie łączy się zarówno przemysł jak i rolnictwo. Istnieje więc duże zróżnicowanie, co ma swoje zalety jak i utrudnienia.

W roku 2002 pod patronatem Starosty powiatowego, naczelnik Wydziału Edukacji wspólnie z Dyrektorem Regionalnego Ośrodka Metodyczno-Edukacyjnego *Metis* w Katowicach, podjęli ważne zadanie wspierania środowiska lokalnego w realizacji jego funkcji wychowawczej. Ideą było integrowanie środowiska lokalnego – wzajemne poznanie się przedstawicieli poszczególnych instytucji i stworzenie systemowego wsparcia instytucji pracujących z rodziną.

Celem projektu było:

- Integracja środowiska – w postaci instytucji pracujących na rzecz rodziny;
- Tworzenie sieci poprawnej i skutecznej komunikacji między instytucjami
- Szybki i sprawny przepływ informacji między przedstawicielami poszczególnych instytucji;
- Poszerzanie kompetencji osób pracujących na rzecz rodziny
- Zbudowanie modelu – projektu współpracy w sytuacji problemu
- Systemowe rozwiązywanie problemów
- Wymiana doświadczeń;
- Tworzenie sieci wsparcia,
- Poznanie zasobów powiatu w obszarze wspierania rodziny
- Diagnoza potrzeb
- Diagnoza problemów.

Etapy realizacji projektu:

I. ORGANIZACJA:

- Spotkanie dyrektora Regionalnego Ośrodka Metodyczno-Edukacyjnego *Metis* w Katowicach z przedstawicielami władz lokalnych, celem przedstawienia projektu i pozyskania przychylności;
- Warsztatowe spotkanie przedstawicieli instytucji pracujących z rodziną – zebranie oczekiwań celem dostosowania projektu do potrzeb powiatu
- Spotkanie dyrektora Regionalnego Ośrodka Metodyczno-Edukacyjnego *Metis* z naczelnikiem Wydziału edukacji – ustalenie zasad współpracy
- Określenie grupy – uczestników objętych projektem;

II. SZKOLENIE

Powołana grupa w skład, której weszli przedstawiciele instytucji wspierających rodzinę w pełnieniu jej funkcji opiekuńczej i wychowawczej uczestniczyła w wykładowo - warsztatowym szkoleniu prowadzonym przez konsultantów ROM-E *Metis*.

Spotkania szkoleniowe odbywały się w poszczególnych instytucjach na terenie poszczególnych gmin.

Efekty szkolenia:

Integracja środowiska lokalnego;

Poszerzenie wiedzy na temat potrzeb rozwojowych dzieci i młodzieży

Poszerzenie wiedzy na temat systemu rodziny

Doskonalenie warsztatu pracy w obszarze komunikacji interpersonalnej

Dokonanie diagnozy zasobów i potrzeb środowiska lokalnego.

III OKREŚLENIE OSIĄGNIĘĆ I ZAMIERZEŃ

Spotkanie uczestników szkolenia, prowadzących szkolenie z przedstawicielami władz stworzyło możliwość podsumowania dotychczasowych działań. Całościowe spojrzenie na system rodziny przedstawiciele różnych instytucji stworzyło możliwość pełniejszego zrozumienia mechanizmów jego działania.

Osiągnięcia:

- Udrożnienie kanałów komunikacyjnych pomiędzy instytucjami;
- Wymiana doświadczeń;
- Poznanie zakresu i kompetencji poszczególnych instytucji.

Podkreślono potrzebę wzajemnej współpracy, wsparcia, wypracowanie modelu systemowej pracy z rodziną.

Z grupy 50 osób przeszkolonych utworzył się 14 osobowy Zespół Interdyscyplinarny działający na rzecz wspierania rodziny.

IV DZIAŁALNOŚĆ ZESPOŁU

1. Programy dla młodzieży gimnazjalnej:

„*Bądź człowiekiem, bo jutro możesz być sam*”

Ideą programu było przekazanie młodzieży ważnych informacji na temat wartości człowieka, jego wyborów, podejmowanych decyzji. Przedstawiciele różnych instytucji pracujących na rzecz wspierania rodziny dzielili się doświadczeniem, wiedzą i umiejętnościami skupiając się na podstawowej wartości, jakąś jest poczucie własnej wartości. Zwracali uwagę na umiejętności niezbędne w dobrym funkcjonowaniu w środowisku społecznym.

„*W szkole bez zagrożeń*”

Ideą programu jest przedstawienie ważnych zagadnień związanych z uzależnieniami oraz spotkanie z przedstawicielami działających w sytuacjach zagrożenia - policji, straży pożarnej

2. Program dla nauczycieli i rodziców:

„*Poznać, by pomóc*”

Prawie dwuletni cykl spotkań wykładowo – dyskusyjnych prowadzony przez wykładowców – specjalistów w obszarze pacy z dziećmi i młodzieżą.

3. Konferencje:

„Uczmy się żyć razem” – konferencja zorganizowana w związku z obchodami Roku Osób Niepełnosprawnych; celem konferencji było zwrócenie uwagi na problem tolerancji i integracji z osobami z niepełnosprawnością

„Ścieżki pomocy psychologicznej w szkole” – przedstawienie różnych form pomocy udzielanej w szkole dla dzieci, młodzieży, rodziców i wychowawców.

4. Imprezy dla środowiska lokalnego:

„Integracyjne spotkanie z Mikołajem”

„Integracyjne spotkanie kolędowe”

Spotkania dla osób z niepełnosprawnością, które są wychowankami i pensjonariuszami instytucji działających na terenie powiatu z dziećmi i młodzieżą szkół ogólnodostępnych stwarzały możliwość poznania i wspólnej zabawy.

5. Zespół Interdyscyplinarny Ds. Profilaktyki

Na terenie poszczególnych gmin powstały lokalne Zespoły Interdyscyplinarne ds. Profilaktyki. Ideą jest wypracowanie systemowego oddziaływania i rozwiązywania problemów pojawiających się w procesie wychowania młodego pokolenia oraz wspierania poprawnych działań wychowawczych. Każdy zespół wypracował zasady pracy, określił miejsce i częstotliwość spotkań, wybrał koordynatora Zespołu.

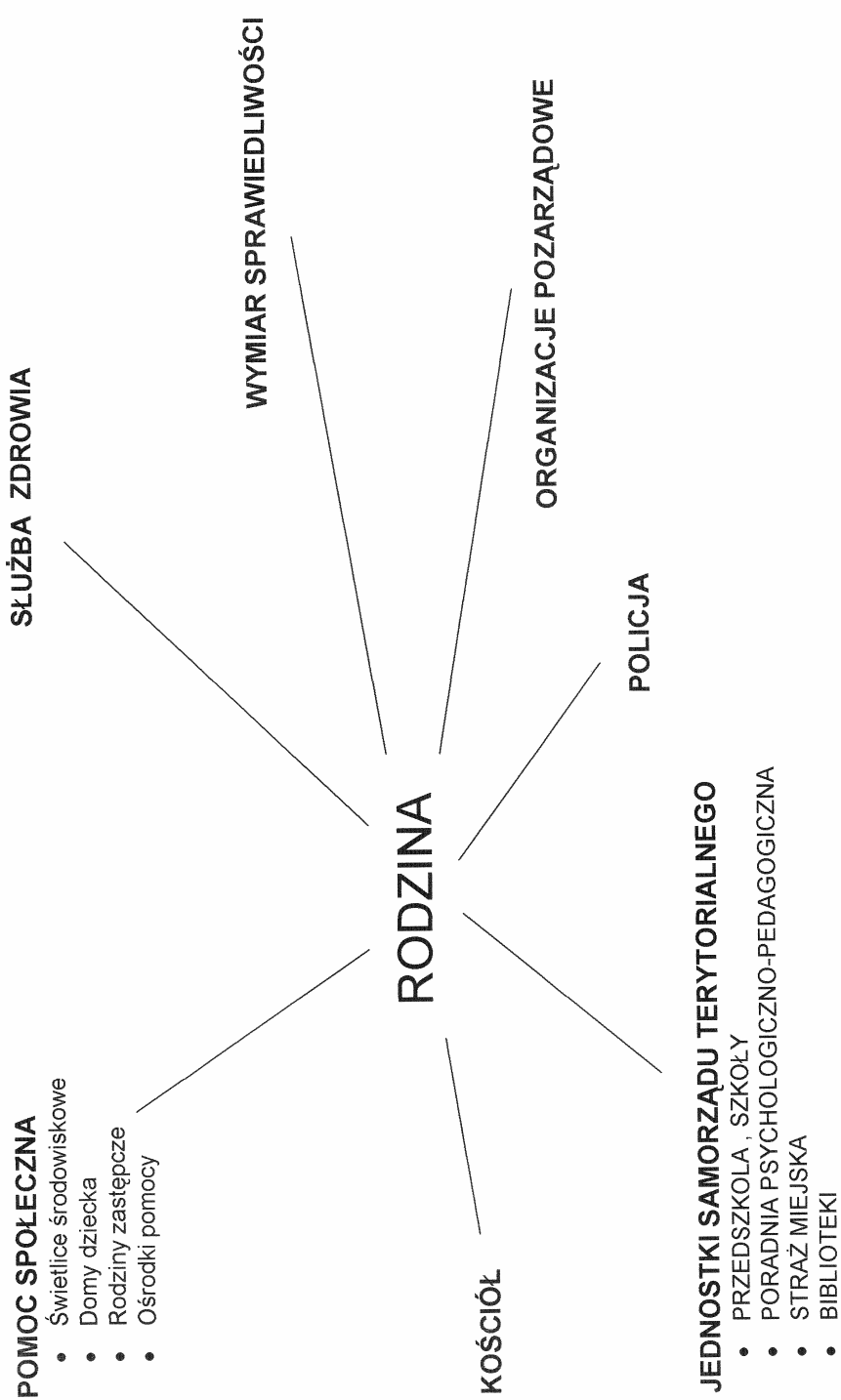
Warunkiem skuteczności działania zespołu jest zaangażowanie, poufność, wzajemny szacunek, wspólne określenie celu, podział zadań,

Lokalne Zespoły Interdyscyplinarne ds. Profilaktyki – dążą do wypracowania strategii postępowania wobec problemu, dzielą się doświadczeniem, wiedzą i umiejętnościami, tworzą system wsparcia wobec trudnych sytuacji, z którymi przychodzi się zmagać.

6. Powiatowe Spotkania Interdyscyplinarne

Spotkania członków Zespołu Interdyscyplinarnego z przedstawicielami władz lokalnych stwarza możliwość przekazywania ważnych informacji, wypracowanych wniosków zwracania uwagi na trudności, ukazywania zarówno zasobów jak i braków.

Interdyscyplinarne spotkania, które nie tylko integrują, ale mobilizują do poszerzenia własnego spojrzenia na dany problem przyczyniają się do skuteczniejszego działania i zwiększają poczucie kompetencji i sprawstwa.

Środowisko instytucjonalne wspierające rodzinę.
 „Tworzenie systemów wspierających rodzinę” J. Zwyrtek

Wolontariat w szkole

Młodzi ludzie mają w sobie ogromne zasoby energii, wrażliwości i empatii, które chcą spożytkować dla dobra innych – dzieci, osób chorych, w podeszłym wieku, niepełnosprawnych. Wolontariat umożliwia realizację potrzeby pomagania i służenia innym. Praca wolontariusza to z jednej strony trening systematyczności, odpowiedzialności i wrażliwości, z drugiej natomiast to ciepło, uśmiech i przyjaźń podopiecznych.

Idea wolontariatu pojawiła się w naszej szkole wraz z otwarciem liceum o profilu socjalnym. Pierwszymi wolontariuszami byli uczniowie liceum, natomiast obecnie to także uczniowie technikum i zasadniczej szkoły zawodowej.

Formy wolontariatu:

1. Wakacyjny i feryjny – pomoc dzieciom niepełnosprawnym i osobom starszym na terenie placówek.
2. Domowy – pomoc w gospodarstwie domowym, dotrzymanie towarzystwa.
3. Organizowanie imprez okolicznościowych – Mikołajki, Jasełka, Dzień Dziecka.
4. Udział w akcjach społecznych na terenie miasta.

Akcje społeczne:

1. „Pola Nadziei” organizowane przez Hospicjum Homo Domini
 - Szkolne Ogrody Żonkilowe
 - debaty „Zdążyć z prawdą”, „Pozwólcie mi odejść”
 - akcja happeningowa
 - zajęcia dla uczniów dotyczące działalności hospicyjnej
2. Dni Godności Osób Niepełnosprawnych organizowane przez Pełnomocnika ds. Osób Niepełnosprawnych.
3. „I Ty możesz zostać Św. Mikołajem” akcja happeningowa organizowana przez Stowarzyszenie „ExAnimo”.
4. „Tęczowe dzieciństwo” akcja happeningowa organizowana przez Stowarzyszenie „ExAnimo”.

Współpraca z instytucjami na terenie miasta:

1. Ośrodek Rehabilitacyjno-Wychowawczy dla Dzieci Niepełnosprawnych
2. Centrum Wolontariatu przy MOPS
3. Hospicjum Homo Homini
4. Dom Dziecka
5. Dom Pomocy Społecznej
6. Stowarzyszenie „ExAnimo”
7. Stowarzyszenie „Alternatywa”
8. Świetlice środowiskowe.

Szkolenia:

1. „Wolontariat jako forma aktywności społecznej i zawodowej”, szkolenie prowadzone przez Stowarzyszenie „Razem Łatwiej”.
2. „Wolontariat – możliwości oraz formy działania”, konferencja dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych.

Zadania pedagoga:

1. Inspirować.
2. Organizować i koordynować.
3. Stwarzać możliwości.
4. Wspierać.